

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

L a t e n t n í   x e n o f o b i e

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
doc. PhDr. Eduard Radvan, CSc.

Vypracovala:
Bc. Martina Burianová

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Latentní xenofobie“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.
Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

V Brně dne .....

.....
Martina Burianová

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Eduardu Radvanovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi vždy ochotně poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za morální podporu a trpělivost, kterou mi projevili při psaní mé diplomové práce.

Martina Burianová

OBSAH	4
I. TEORETICKÁ ČÁST	
Úvod	5
1. Vymezení základních pojmů	7
1.1 Xenofobie	7
1.2 Rasismus, rasa, předsudky, diskriminace	8
1.3 Etnikum, národ, nacionalismus a šovinismus	14
1.4 Minorita a majorita, národnostní menšina	16
1.5 Multirasová , multikulturní a interkulturní společnost	17
2. Xenofobie – její vznik a vývoj	18
2.1 Biologické naprogramování	19
2.2 Socio – kulturní determinace xenofobie	22
2.2.1 Socializace jako základ pro vytvoření identity sociální, osobní, etnické	22
2.2.2 Identita osobní, sociální, etnická	24
3 . Vztah k cizincům v evropském regionu	28
3.1 Aktuální problémy přistěhovaectví v EU	28
3.2 Integrace cizinců v ČR	37
II. PRAKTICKÁ ČÁST	
1. Uvedení do problému	41
2. Vietnamci v Československu a ČR	43
3. Průzkum vztahu zaměstnanců státní správy vůči vietnamské komunitě	47
Závěr	72
Resumé	74
Anotace	75
Seznam použité literatury	76
Přílohy	

ÚVOD

Naše společnost se za posledních 20 let proměnila. Zatímco v době totality byla víceméně etnicky homogenní, po otevření hranic došlo k přílivu cizinců na naše území a také k růstu projevů xenofobie. Xenofobie není zacílena pouze na cizince, je zaměřena i na jiné skupiny obyvatelstva např. homosexuály, Rómy apod.. Ale přistěhovalci jsou asi nejčastějším symbolem něčeho neznámého s čím jsme dříve neměli zkušenost. Jsme najednou postaveni před problémy, které jsme znali jen okrajově.

S nově příchozími se dostáváme častěji do osobního i pracovního styku. Žijeme s nimi a budeme i v budoucnu. To je fakt, který musíme vzít minimálně na vědomí. Proto je třeba, abychom se pokusili (to není pouze úkol většiny, snaha musí být oboustranná) o určitou sebereflexi se snahou odpovědět si, co je vlastně důvodem negativních pocitů vůči cizincům, a jsme-li vůbec schopni a ochotni svoje postoje změnit.

Dnes už všichni víme, že se nemění se jen naše společnost. Dotýkají se nás i problémy celosvětové, což souvisí s globalizací. Člověk není pouze součást rodiny, obyvatelem města, státu, Evropy, ale stává se i obyvatelem Země. A rozumně uvažující bytost musí cítit alespoň minimální spoluzodpovědnost za to, kam se bude celý svět ubírat. Díky médiím se dozvídáme o problémech ekologických, etnických, náboženských apod. a k tomu nemůžeme zůstat lhostejní už kvůli našim potomkům. A také o xenofobních, ba rasistických postojích a aktivitách, které mají často tragické důsledky. Tím se otevírají možnosti i pro profesi sociálního pedagoga. Jeho znalostní záběr zejména v oblasti práva a psychologie mu dává ideální možnost pochopit místo přistěhovalců v majoritní společnosti a pomoci přistěhovalcům k začlenění do společnosti. A právě kvalita tohoto začlenění má dopad na snížení xenofobních postojů vůči nově příchozím a snižování sociálního napětí.

Tato práce se však nezabývá jen problémem xenofobie obecně. S ohledem na téma práce jsem se pokusila zjistit, nakolik jsou naši občané xenofobní a co je případným zdrojem xenofobie. Zda etnická příslušnost, životní styl či něco jiného. Chci zkoumat míru xenofobie vůči vietnamskému etniku, které u nás žije více než půl století a přesto se dá říci, že o něm mnoho nevíme. Tato menšina budí rozporuplné pocity. Zatímco část občanů ji přijímá, oceňuje její pracovitost, jiná část ji zatracuje a hovoří o skrytých nebezpečích, např. kriminalitě s ní spojené. Právě kontroverznost

této komunity by mohla být zajímavým momentem při zpracování práce. Samozřejmě nemohu aspirovat na nějaký zásadní průnik do problematiky postojů k vietnamské komunitě, ale alespoň se o to pokusím.

Postoje vůči Vietnamcům chci zkoumat u definované části dospělé populace a to u zaměstnanců státní správy. Tuto skupinu jsem si zvolila proto, že úředníci často rozhodují o důležitých záležitostech občanů i přistěhovalců a je nežádoucí, aby kvalitu či rychlost jejich rozhodnutí ovlivňovaly jakékoliv předsudky.

První kapitola práce je zaměřena na vymezení základních pojmů. Jsou zde objasněny pojmy, které s danou problematikou souvisí. Tato část je poměrně obsáhlá, což je dáno tím, že pojmy jsou často, zejména v médiích, používány nesprávně nebo zkresleně. Proto bylo nutné výklad zpřesnit.

Druhá kapitola je věnována rozboru příčin xenofobních projevů jedince. Vysvětluje souvislost biologické a sociální determinace xenofobie. Dále objasňuje vliv socializace na utváření identity osobní, sociální a etnické.

Rozbor aktuálních problémů přistěhovalců (v kapitole třetí) má dát odpověď na otázku, zda multikulturalismus jako doktrína je v současné době ještě nosná nebo je třeba přistupovat k přistěhovalcům novým způsobem (občanská integrace přistěhovalců).

Poslední část práce formou průzkumu orientovaného na státní zaměstnance zjišťuje, zda se tato část dospělé populace projevuje xenofobně vůči vietnamské menšině. Na základě uvedeného průzkumu a s využitím poznatků části teoretické jsou vyvozeny závěry pro sociálně-pedagogickou praxi, tedy jak konkrétně může sociální pedagogika a andragogika přispět k zmírnění xenofobních projevů u dospělé populace.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Vymezení základních pojmů

1.1 Xenofobie

Sledujme nejprve vývoj pojmu:

„Xenofobie: Odpor, nepřátelství, nedůvěra ke všemu cizímu, strach před ním.“¹

„Xenofobie: Odpor, nepřátelství, nedůvěra ke všemu cizímu, strach z cizinců a nenávisť k nim.“²

„Xenofobie: strach z cizího, primitivní nenávisť a odpor ke všemu cizímu a neznámému, základ šovinismu a rasismu.“³

Jak vidíme, s postupujícím časem se vysvětlení pojmu „přiosťruje“. Samozřejmě může jít o náhodu, ale jako by vývoj pojmu kopíroval i vývoj společnosti. V roce 1987 se mluví ještě o strachu a nedůvěře vůči všemu cizímu. V roce 1995, po „otevření“ společnosti, se „cizí“ mění na „cizince“ a přidává se i slovo „nenávisť“. Rok 1999 přináší další změnu v podobě „primitivní nenávisť“. Tato poslední definice se jeví jako nejvíce zavádějící. Připusťme možnost, že určitá míra xenofobie je vlastní každému člověku bez rozdílu. Pak bychom termínem „xenofobní“ museli označit až společnost „nenávisťných primitivů“ a takové zjednodušení jistě není možné.

Podle *H. Frištenské* je xenofobie strach z toho, kdo přichází z ciziny, z cizího prostředí, mimo vlastní sociální útvar. Je spojena s *heterostereotypem*, tj. jak posuzují jiné na základě kultury své skupiny, i s *autostereotypem*, tj. způsobem posuzování své vlastní etnické skupiny. Je základem různých nenávisťných ideologií jako je *rasismus*, *šovinismus*, *nacionalismus*, *fašismus* apod. Vzrůstá (logicky), když se sociální útvary

---

¹ *Malá československá encyklopedie*. Praha: Academia, 1987.

² *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995.

³ *Všeobecná encyklopedie*. Praha: DIDEROT, 1999.

ocitají v nesrozumitelné situaci – sociální, ekonomické a politické krizi. Cizí se stává „obětním beránkem“ jako snadno definovatelný původce nesnází.⁴

Pro úplnost dodejme ještě *pohled právní* od téže autorky. Definice neexistuje, protože xenofobie není jevem, jež by mohlo nebo mělo regulovat právo. *Jde o postoj, nikoliv ideologii*. Teprve aktivní chování, jemuž je xenofobie prvotním základem, je předmětem právních úprav.⁵

(Vzhledem k obsahu práce bude pojem xenofobie podrobněji rozebrán v dalších kapitolách.)

1.2 Rasismus, rasa, předsudky, diskriminace

Rasismus – zde už se jedná o ideologii nikoliv postoj. Vychází z xenofobie, která má svůj základ v etnocentrismu, podobně jako např. antisemitismus, fašismus apod. Předpokládá, píše *H. Frištenská*, fyzickou a také duševní nerovnost lidských plemen a také vliv rasových odlišností na kulturu lidstva. Jde o představu vyššího a nižšího (méněcenného). Zatímco vyšší rasy jsou nositeli civilizace a pokroku, nižší rasy jsou charakterizovány neschopností tvořit, a tyto rasy je třeba vést.⁶

J. Charvát uvádí, že termín rasismus se objevil v 30. letech 20. století zejména s nástupem nacismu. Jeho idea je však starší. Jedny z prvních projevů rasismu se objevují v německém prostředí již po Francouzské revoluci a jsou spojovány zejména s prací *J. A. Comte de Gobineau*⁷, který tvrdil, že míchání ras vede k neschopnosti udržet pokrok.

Významným momentem pro rozvoj rasismu představoval vznik sociálního darwinismu, který se snažil aplikovat myšlenku přirozeného výběru a přežití nejsilnějších živočišných druhů na společenský vývoj. Tímto se nechal inspirovat

---

⁴ Frištenská, H. Pojmy xenofobie, rasismus, rasové násilí a rasová diskriminace. In sborník *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Ed. Šišková, T. Praha: Portál, 1998, s. 12.

⁵ Tamtéž.

⁶ Tamtéž.

⁷ J.A. Comte de Gobineau, nar. 1816 byl francouzský myslitel a diplomat, jeden ze zakladatelů domněle vědecky podloženého rasismu. Odmítal myšlenku rovnosti lidí...vše je dáno kvalitou dané rasy nebo národa. Míšení ras a národů by podle něj vedlo pouze k úpadku té rasy, která je na vyšším vývojovém stupni.... Jeho myšlenky uplatňovali v praxi nacisté a přívrženci apartheidu. Hlavní dílo: *Esej o nerovnosti lidských ras*. (*Všeobecná encyklopedie*, 1999, s. 64.)

H. S. Chamberlain⁸, který v základních myšlenkách souhlasil s *Gobineauem*, ale na rozdíl od něj se domníval, že rasovou čistotu lze obnovit přísnou rasovou hygienou. Vzniká eugenika.⁹

Již v době jejich vzniku se našlo velké množství kritiků těchto teorií. Už osvícenský filozof a myslitel *J. G. Herder* odmítá slovo rasa nebo přesněji odmítá na základě rasy charakterizovat národ. Z přírodovědců lze jmenovat německého přírodovědce a politika *A. von Humboldta*, který byl ve své době významným odpůrcem ideje nerovnosti lidí. Největší vlna kritiky se zvedla logicky s nástupem fašismu a fašistické ideologie. V odsouzení fašistického rasismu se toretikové shodují, nejsou však jednotní v pojetí rasy. Rasismus podle nich vzniká hlavně proto, že došlo k nevědecké interpretaci rasy. Objevují se však hlasy, které dokazují i **nevědeckost samotné koncepce lidské rasy**.

Na rozdíl od antisemitismu, který má v evropském prostoru dlouhou tradici, je rasismus fenoménem poměrně moderním a samozřejmě existuje snaha objasnit na vědecké bázi, jak tento jev vzniká.¹⁰

Mezi nejnámější teorie vzniku rasismu patří:

Psychologické teorie rasismu

Psychologické teorie rasismu se ve většině případů **zaměřují na studium předsudků a na jedince jakožto jejich zdroj a nositele**. Tyto teorie byly kritizovány za svůj psychologický redukcionismus (nebere ohled na vliv prostředí a socializace). Za prvé je to *teorie obětího beránka*. Frustrovaná osoba nebo skupina reaguje na frustraci agresí. Ale jelikož skutečný zdroj frustrace je buď neznámý nebo příliš mocný, musí pro svou agresi najít cíl zástupný, aby našla ztracenou mentální nebo sociální rovnováhu. *Psychoanalytické teorie* zase chápou rasismus jako konstituování sebe sama, jako boj mezi id a egem. Může se jednat také o pokusy kompenzovat svůj pocit méněcennosti, o projekci svých pocitů nepřátelství na druhé nebo o generalizaci pocitů ohrožení. Poslední z psychologických teorií je *teorie autoritářské osobnosti* od *T. Adorna*. Ten se domníval, že rasismus je výrazem osobnosti. Zjistil totiž, že

---

⁸ H.S. Chamberlain nar. 1855 byl myslitel a spisovatel britského původu, později žil v Německu. Je znám zejména jako propagátor nacionálních, pangermánských, rasových a antisemitských teorií. Také propagátor eugeniky. Jeho kniha *Základy 19.století* se stala ideovou základnou rasistických teorií v Německu na začátku 20. století (http://cs.wikipedia.org/wiki/Houston_Stewart_Chamberlain).

⁹ Na tomto příkladu vidíme, že vědecké poznání není neomylné a co víc, v tomto případě věda pomohla lidstvu rozpoutat největší tragédii novověkých dějin, holocaust.

¹⁰ Charvát, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007, s. 51, 55.

vysoká míra předsudků v jedné oblasti života koresponduje i s vysokou mírou předsudků v oblastech dalších. Přivedlo ho to k přesvědčení, že některé osobnosti jsou k rasismu náchylnější než druhé, což vysvětloval jako důsledek autoritářské výchovy s nedostatkem lásky a vysokou mírou kázně.

Normativní teorie rasismu

Normativní teorie rasismu **zdůrazňují důležitost sociálního kontextu a socializace** pro vytváření a předávání postojů a tudíž i předsudků ve společnosti. *Diskursivní teorie* přisuzují hlavní roli společenskému diskurzu, kdy při sociálních interakcích se nejen reprodukuje poznané, ale aktivně se vytváří nové sociální a psychologické procesy a tedy i předsudky. Funkcí je ochrana zájmů skupiny, podpora vnitroskupinové solidarity a zjednodušení komunikace. K teoriím normativním patří i *teorie sociální identity*, která předpokládá, že chování lidí je ovlivňováno sociálními hodnotami, a to zejména příslušností k sociální skupině, ke které jedinec náleží.

Rasismus jako boj o moc a výhody

Teorie vysvětlující rasismus jako boj o moc a výhody se zabývají především mechanismy vzniku a fungování rasismu **jako prostředku sloužícího k zachování stávající struktury moci a výhod pro vládnoucí skupinu**. Sem patří *klasické marxistické teorie rasismu*, podle nichž vzniká rasismus na základě hesla „rozděl a panuj“. Kapitalisté využívají rasistickou ideologii k rozdělení pracující třídy, aby nebojovala za společné zájmy a lépe se ovládala. Na tyto teorie navazuje *teorie duálního trhu*, podle níž mají na vznik etnického antagonismu vliv ekonomické procesy. Vina za rasismus není ale přičtena kapitalistům, nýbrž bílým pracujícím, kteří se snaží udržet své postavení na trhu a s ním i mzdové výhody. Rasismus však nemusí mít pouze ekonomické příčiny. Podle *teorie boje o kolektivní statky* je rasismus politickým bojem o to, kdo si zaslouží, aby se o něj stát staral a projevuje se zejména v dobách sociálních krizí, kdy se občané státu snaží omezit solidaritu s cizinci. Poněkud komplexněji se na rasismus dívají *strukturalistické teorie*, které tvrdí, že ve společnosti existuje rasová a etnická hierarchie, která je reprodukována systémem formulací a aplikací pravidel, zákonů a nařízení, stejně jako přístupem ke zdrojům. Poslední z teorií je *teorie každodenního rasismu*, která říká, že rasismus je zakořeněn v kultuře a je víc než

strukturou a ideologií. Je to systém strukturálních nerovností, který je tvořen a přetvářen rutinními praktikami.¹¹

Rasou se z antropologického hlediska rozumí skupina lidí s podobnými somatickými znaky, které jsou dědičné. Plemena lidská vznikla pod vlivem podmínek přírodního prostředí.¹² V stati *T. Kamína* se uvádí, že v antropologii použil poprvé termínu „rasa“ *F. Bernier*.¹³ Dnes stále běžné dělení lidstva na tři¹⁴ lidské rasy pochází od švédského antropologa *K. Linného*. *Linné* rozdělil rasy primárně podle barvy pleti a jejich vlastností.

Jestli fakticky rasy existují nebo zda jde o sociální konstrukt je v současné době otázkou diskuse. *Kamín* např. cituje socioložku *J. Šiklovou*, která názor o neexistenci ras kritizuje takto: „*Někdo se tak bojí rasismu v sobě samém, že dokonce prohlašuje, že rasy neexistují...*“ Ale sám v téže stati dodává: „*Rasa přestože si zdánlivě udržuje pozici termínu biologického či antropologického, je především záležitostí sociální.*“¹⁵

Bezpochyby existují rozdíly mezi jednotlivými skupinami lidí, ať už ve vzhledu nebo určitých vlastnostech. Tyto rozdíly vznikly v průběhu vývoje lidstva působením přírodních podmínek. Jak těžké podmínky musel mít např. člověk, který osídloval teritorium, kde dnes žijeme! Vzdoroval chladu, těžce získával půdu apod.. A to nepochybně vedlo k upevnění některých vlastností, které se předávaly i na další generace. Stejně tak tomu je u rasy negroidní. Dokáže snad nějaký „bílý“ sprinter předběhnout příslušníka této rasy? Stěží, už kvůli objemu svalové hmoty, kterou „černý“ získal vývojem v prostředí, kde logicky nebylo možné pohybovat se jinak než pěšky. Myslím si však, že pojem rasa je natolik zprofanovaný, že by do vědeckého uvažování již patřit neměl. 21. století by mělo být tou „osvícenou“ dobou, kdy nejpodstatnější jsou lidská práva jednotlivce a nemělo by se určitě uvažovat v intencích rasových.

---

¹¹ Danielová, K. *Přehled vybraných teorií rasismu*, <http://www.barrister.cz/strat/rexter/page.php?id=51>.

¹² *Všeobecná encyklopedie*. Praha: Diderot, 1999, s. 147.

¹³ F. Bernier, nar. 1620 byl francouzský lékař a cestovatel, který mezi prvními provedl rasové dělení lidstva do čtyř skupin na základě somatických hledisek (http://www.az-encyklopedie.info/f/34423_Fran%C3%A7ois_Bernier/).

¹⁴ Rozlišujeme rasu: europoidní, negroidní a mongoloidní, někteří hovoří o 4 rasách (rasa australoidní).

¹⁵ Kamín T. Sociologická koncepce rasy. In sborník. *Lidská práva proti rasismu*. Ed. Machalová T. Brno: Doplněk, 2001, s. 109 – 120.

S pojmem xenofobie úzce souvisí i pojmy **předsudek, stereotyp a postoj**, které jsou v dalším uvažování na dané téma výrazy zásadními.

R. Kohoutek hovoří o 3 složkách postoje:

1. *afektivní* – ta vyjadřuje naše emoce k předmětu postoje,
2. *kognitivní* – to, co o předmětu postoje víme,
3. *konativní* – vyjadřuje tendenci jednat ve smyslu existujícího postoje.

Dále uvádí, že postoj je komplexní tendence odpovídat (rozuměj jednat) poměrně stálým a charakteristickým způsobem na určité opakované situace, myšlenky, objekty, osoby.¹⁶ M. Nakonečný definici postoje rozšiřuje v tom smyslu, že postoj lze chápat jako systém určitých tendencí či jako pohotovost mít k předmětu určitý citový vztah, určitým způsobem o něm smýšlet a mít snahu se vůči němu určitým způsobem chovat. A dále si všímá i důležité a velmi zajímavé **funkce postojů**.

Dá se říci, že postoje vlastně **udržují vnitřní integritu¹⁷ jedince**. “Redukují úzkost“, která rovnováhu jedince narušuje. Např. silně pozitivní náboženský postoj spojený s vírou v posmrtný život může snižovat strach ze smrti. Zavrhování etnických menšin a rasistické postoje vůbec jedince chrání před pocitem méněcennosti, před pocitem viny, nebo naopak povzbuzují sebevědomí člověka či ho usmiřují s nízkými životními aspiracemi. Bohužel právě extrémní postoje bývají velmi konzistentní a vzdorují pokusům o změnu. Tato rezistence může být důkazem, že takový extrémní postoj může mít pro jedince silný subjektivní význam, kterého si nemusí být vědom.

Za zvláštní druh postojů označuje M. Nakonečný **předsudky**. Rozumí jimi obvykle **negativní soudy o určitých jedincích a zejména skupinách**. Vznikají z nevědomé motivace (emocionální stránka je poměrně silná, nejsme často schopni určit, z čeho tato emoce vznikla a povědomí o předmětu je nízké), i když můžeme vysledovat určité „rozumné důvody“ jejich přijetí (racionalizace).¹⁸ Např. s prakticky prováděným antisemitismem se ztotožnilo mnoho inteligentních, vzdělaných osob, což svědčí o iracionální povaze antisemitismu. Předsudky jsou zaměřeny určitým směrem

---

¹⁶ Kohoutek, R. *Sociální psychologie*. Brno: IMS, 2004, s.8.

¹⁷ Celistvost, neporušenost. (*Všeobecná encyklopedie*. Praha: Diderot, 1999, s. 358.)

¹⁸ Postup při hodnocení, vysvětlení či zdůvodnění určitého jevu, chování, pocitu apod.. (*Všeobecná encyklopedie*. Praha: Diderot, 1999, s. 332.)

a bývají různě intenzivní. Stabilita předsudků je osobnostním rysem, který do značné míry danou osobnost charakterizuje.¹⁹

Zatímco *M. Nakonečný* hovoří o nevědomé motivaci při vzniku předsudků, *R. Kohoutek* říká, že předsudky se utváří v průběhu socializace na základě **stereotypů**. Stereotypizace vzniká chybným posuzováním psychiky a osobnosti lidí. Podřazujeme vnímání jedinců pod určitá již hotová a tradiční schémata. Rozlišujeme schémata o nás samých a schémata o příslušnících jiných skupin.²⁰

Ale proč tomu tak je? Je to lenost? Lze soudit, že nikoli. Lidé si pomocí stereotypů vytvářejí zjednodušené obrazy složité reality. Je to vlastně další ze způsobů obrany psychiky: navzdory velkému mozku máme omezenou poznávací kapacitu.

F. Tesař se domnívá, že **stereotypy vhodně posilují naše pozitivní vazby směrem dovnitř skupiny (my jsme jiní, lepší) a agresivní směrem k jiné skupině (oni jsou jiní, horší).**²¹

Uvedu jeden z příkladů, jak jsem se sama stala obětí svých vlastních předsudků. Cestou z práce se ke mně připojil Rom, který mě požádal o cigaretu. Abych se vyhnula dalšímu hovoru, dala jsem mu ji a pokračovala v cestě. Cesta k domu je dlouhá asi 500 m. Téměř před domem vidím toho stejného člověka, jak ke mně běží. První, co mi přišlo na mysl: Tak já mu dám cigaretu a on mě ještě okrade! Najednou slyším jeho volání: „Paní, počkejte, chci Vám tu cigaretu vrátit.“ Stihnul si mezitím cigarety koupit a opravdu za mnou těch 100 metrů běžel, aby mi ji vrátil. Musím se přiznat, že jsem měla ten den o čem přemýšlet.

S konceptem předsudku souvisí i **diskriminace**, což je výraz pro odlišné zacházení s osobami, které patří do určité sociální skupiny. Ten, kdo je diskriminován, je zbaven nějaké výsady nebo práva, které jiní členové společnosti mají.²²

Co se týče chování, které lze označit jako diskriminační, je třeba si uvědomit, že **úmysl diskriminující osoby není rozhodující**. Ať dotyčný jednal úmyslně, či si diskriminační chování neuvědomoval, vždy se jedná o diskriminaci.

---

¹⁹ Kohoutek, R. *Sociální psychologie*. Brno: IMS, 2004, s. 14.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tesař, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 67.

²² Kohoutek, R. *Sociální psychologie*. Brno: IMS, 2004, s. 14.

Diskriminaci můžeme rozdělit na **přímou a nepřímou**.

- *přímá diskriminace* představuje méně výhodné zacházení s jednou nebo více osobami ve srovnání s jinou osobou nebo osobami. Důvodem tohoto jednání je určitý rys, kterým se diskriminovaná osoba vyznačuje.
- *nepřímá diskriminace* – k té dochází tehdy, pokud je důsledkem nějakého navenek neutrálního předpisu, ustanovení nebo i praxe znevýhodnění určité skupiny. Tato diskriminace se špatně prokazuje.

Zákaz diskriminace je zakotven v našem právním řádu. První zmínku o zákazu diskriminace hledáme v právu ústavním, a to v *Listině základních práv a svobod*. Nehovoří se zde přímo o diskriminaci, ale čl. 3 odst. 1 Listiny stanovuje, že základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství ...atd.

Český právní řád je v této oblasti vázán různými mezinárodními smlouvami, které obsahují zákaz diskriminace a ty mají v našem právním řádu aplikační přednost před vnitrostátním právem.²³

1.3 Etnikum, národ, nacionalismus a šovinismus

Etnikem rozumíme skupinu jedinců, která se odlišuje od ostatních skupin svou etnicitou, což znamená faktory kulturními, rasovými, teritoriálními a jazykovými, a dále pak svým sebepojetím, historií, vědomím společného původu. Tento termín se někdy používá také ve smyslu národní menšiny s odlišnou kulturou (ale není nutně totožný s termínem národ).²⁴

F. Tesař uvádí následující kritéria vymezující etnika:

- kolektivní jméno (etnonymum)
- mýtus o společném původu
- sdílené (předávané) dějiny
- společná kultura
- spojitost s určitým územím

---

²³ Multikulturální centrum Praha, *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR – Příručka pro pracovníky veřejné správy*, <http://www.mkc.cz/uploaded/antidiskriminace/MKCA4korekturaIII.pdf>, 2007.

²⁴ Švingalová, D. *Etnikum (etnická skupina)*, <http://www.multikultura.cz/multikulturni-vychova/vychozi-pojmy/etnikum/>.

- pocit solidarity.²⁵

Národ je vědomé politické a kulturní společenství lidí, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území. Vymezuje se tedy především těmito hledisky: *kulturou* (zejména společný spisovný jazyk), *politickými hledisky* (např. vlastním státem) a *sociálně psychologickými hledisky* (vědomí příslušnosti).²⁶

Formování novodobých národů souvisí s Velkou francouzskou revolucí. Poddaní krále se stali občany Francie. Lid přestal být *objektem vládnutí*, ale stal se jeho *subjektem* – měl sám vládnout. Idea národa jako přirozeného společenství se tak spojila s ideou národa jak politické jednotky.

J. Charvát zmiňuje i dvě základní pojetí národa. Pojetí *exkluzivní*, které spočívá ve víře, že národ představuje organickou jednotku, kde členové mají společnou identitu, založenou zejména na společných předcích, a *pojetí inkluzivní*. To pracuje s aspektem občanství, které není vázáno na biologické determinanty.

Vznik národů a jejich sebeuvědomění úzce souvisí s nacionalismem. Domnívám se, že zejména u národů, které samy sebe pojímaly exkluzivně, byly a jsou tendence k nacionalismu vyšší. Příkladem mohou být třeba Němci, kteří sami sebe vnímali jako společenství „svázané společnou krví“. Příslušnost k německému národu mohla vzniknout pouze, pokud měl člověk německé předky.²⁷

Nacionalismus se (jako ideologie), objevuje od konce 18. století. Původní nacionalismus byl spojen zejména s liberalismem středních tříd bojujících proti absolutistickým monarchiím z důvodů ekonomických a politických. Součástí tohoto boje bylo také uznávání sebeurčení pro národy v mnohonárodnostních říších. V 19. století se nacionalismus začal měnit. V multinárodních říších se udržoval stále liberální náboj nacionalismu, avšak u již uznaných národů začal směřovat k politice národního soupeření. Rodí se *expanzivní nacionalismus* který **od víry v jedinečnost každého národa došel k úvaze, že každý národ je jiný. A zde byl jen krůček ve víru v nadřazenost národa vlastního.**²⁸ Jak je patrné už z názvu této formy nacionalismu, projevuje se militantně a volá po expanzi a válce. Všechny tyto

²⁵ Tesař, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 19, 20.

²⁶ Švingalová, D. *Národ*, <http://www.multikultura.cz/multikulturalni-vychova/vychozi-pojmy/narod/>.

²⁷ Charvát, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007, s. 29, 30, 32.

²⁸ Všimněme si, že mluvíme o stejné ideologii – nacionalismu. Jde však o naprosto odlišné myšlenky. Liberální nacionalismus hovoří o rovnosti národů, expanzivní nacionalismus o nadřazenosti určitých národů.

aspekty vedly v 19. století k propojení evropského kolonialismu,²⁹ imperialismu s nacionalismem. V té době se také v Evropě rozšířila představa, že „bílé národy“ stojí kulturně a intelektuálně výše než národy ostatní.

Moderní nacionalismus vychází z představy, že lidstvo je přirozeně rozděleno do jednotlivých národů, které mají svou specifickou povahu. Cílem nacionalistů je tedy dosáhnout stavu, ve kterém územní hranice splývají s hranicemi etnickými, jazykovými a kulturními,³⁰ což je myšlenka utopická. Asi těžko bychom hledali státní útvar, kde žije pouze jedna etnická skupina.

Šovinismus je krajní podoba nacionalismu. Jde o slepou víru v nadřazenost svého národa a méněcennost národů jiných.³¹ Jde tedy o vyhrocený nacionalismus.

1.4 Minorita a majorita, národnostní menšina

Minoritu (menšinu) vymezujeme jako společenskou skupinu, jejíž příslušníci mají zpravidla snížený podíl na politické a ekonomické moci a nižší sociální status.³² To ale nemusí být pravidlem. Může existovat menšina, která má ve svých rukou moc a ovládá většinu (např. dříve bělošská menšina v JAR). Jindy se minorita definuje jako skupina s menším počtem členů, než má v téže společnosti skupina většinová (**majorita**). V jiném pojetí je to skupina, která je ve společnosti znevýhodněna na základě připsaných znaků (barva pleti, národnost, náboženské vyznání), jež jsou považovány ze strany příslušníků většiny za méně hodnotné.

Pojem **národnostní menšina** bývá vymezován ve dvojitým smyslu:

- jako skupina osob téže národnosti žijící v prostředí národnostní většiny (u nás např. Rómové)

---

²⁹ Počet kolonií ukazoval na výjimečnost národa, na jeho schopnosti a právo rozhodovat o osudu ostatních národů. Vidíme, že je to opět naprosto opačný názor než u nacionalismu liberálního, který hovoří i o rovnosti národů v koloniálních říších.

³⁰ Tamtéž.

³¹ *Všeobecná encyklopedie*. Praha: Diderot, 1999, s. 398.

³² Jandourek, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 216, 217.

- nebo jako skupina osob, která je v daném prostoru početně v menšině, zatímco v jiném státě tvoří táž národnost většinovou společnost (u nás např. Poláci, Němci).

V České republice je za národnostní menšinu považováno společenství občanů žijící na území současné ČR, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravila společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň *projevují vůli být považováni za národnostní menšinu* za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.³³

Práva menšin jsou zakotvena v *Ústavě České republiky* a v *Listině základních práv a svobod*. Konkrétní úprava je obsažena v zákoně č. 273/2001 Sb. *o právech příslušníků některých menšin*. Zákon též zakotvuje existenci *Rady vlády pro národnostní menšiny*. Vláda realizuje dotační politiku podpory menšin. Na menšinová práva dbá školská, kulturní i mediální legislativa.

Před druhou světovou válkou zde byly dvě významné menšiny židovská a německá, které rozhodujícím způsobem ovlivnily naši kulturu a nakonec i náš jazyk. Jako příklad si uveďme němčinou silně ovlivněný brněnský dialekt. V současnosti na našem území patří k nejdůležitějším menšinám Slováci, Poláci a Romové.

1.5 Multirasová , multikulturní a interkulturní společnost

V **modelu multirasovém** má jednotlivec plné právo zachovat si svou kulturní odlišnost, pokud se nepostaví proti pojetí občanství v dané společnosti. Nepočítá se však s ochranou kulturního dědictví přistěhovalců. Předpokladem přistěhování je přijetí základních pravidel soužití v nové společnosti.³⁴ Klasickým příkladem může být Francie, francouzské školství přísně dodržuje odluku od náboženství. To vyústilo v konfliktní situaci, kdy muslimské dívky měly zakázáno nosit do školy šátek jako

---

³³ Švingalová, D. *Majoritní (většinové) a minoritní (menšinové) skupiny*, <http://www.multikultura.cz/multikulturni-vychova/vychozi-pojmy/majoritni-a-minoritni-skupiny/>.

³⁴ Bílek, P., Dufková I., Uhl, P., Zlámal, J. *Police v multikulturní společnosti*, <http://www.skolamv.cz/publikace/multikul.doc>, 2003.

islámský náboženský symbol. Je také nemyslitelné, aby ve škole byl vyučován jiný jazyk než francouzština. Menšiny formálně neexistují, protože bez ohledu na vyznání, barvu pleti apod. jsou všichni občané Francouzi.

Model multikulturní zastává stanovisko, že v jednom státě mohou žít lidé s různou kulturou a zdůrazňuje prospěšnost kulturní rozmanitosti pro společnost. V některých zemích se uplatňuje jako konkrétní politika státu. Poprvé se tato myšlenka objevila ve Švýcarsku v roce 1957.³⁵ Tradičně multikulturní společností je Kanada, kde vedle sebe dlouhodobě žijí dvě velké komunity (anglofonní a frankofonní). Rozdíl není pouze v jazyce, tyto komunity mají i různá vyznání. Stát uznává a podporuje kulturní odlišnosti. Každý je zejména Kanad'an, ale může mít další kulturní příslušnost.

D. Potočková ve své stati „Společnost a interkulturalita“ hovoří ještě o společnosti **interkulturní**. Zatímco podle této autorky multikulturní společnost menšiny spíše pasivně toleruje, společnost interkulturní *aktivně* podporuje vzájemné vztahy mezi majoritou a minoritami.³⁶

XXX

V této kapitole jsem se pokusila vysvětlit základní pojmy, které s problematikou xenofobie úzce souvisí a pro další porozumění je nutné znát jejich význam. Nyní se vrátím na samotný počátek a budu se snažit rozebrat otázku, proč je člověk vlastně xenofobní. Vyjdu z předpokladu, že určitá míra xenofobie je vlastní každému člověku.

2. Xenofobie – její vznik a vývoj

V souvislosti s xenofobií si můžeme položit velké množství otázek. Je jistá míra xenofobie „přirozeností“ každého z nás, nebo je to jev patologický? Pokud je, kde najdeme hranici mezi normou a patologií? Je to otázka biologického naprogramování, socializace nebo kombinace obou faktorů? Dejme tomu, že xenofobie má podobu

---

³⁵ Zdroj: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Multikulturalismus>.

³⁶ Potočková, D. Společnost a interkulturalita. In sborník *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Ed. Šišková, T. Praha: Portál, 1998, s. 33.

postoje a na ten má proces socializace zásadní vliv. Definice nám říká, že postoj je poměrně ustálená tendence jednat určitým způsobem.³⁷ Mohu své postoje účinně měnit? A co mohu označit za xenofobii latentní? To, že xenofobně smýšlím, ale nejednám? Nebo situaci, kdy jsem subjektivně přesvědčena, že xenofobní smýšlení je mi cizí, ale např. nesnesu představu, že by se moje dcera zamilovala do Vietnamce?

2.1 Biologické naprogramování

Mozek obsahuje dva druhy paměti, píše *M. Nakonečný* ve své knize „Úvod do psychologie“. A to 1. **paměť druhovou** a za 2. **paměť individuální**.

Paměť druhová obsahuje mnohaletou zkušenost živočišného druhu a je předávána z generace na generaci ve formě preformovaných způsobů chování označovaných jako **instinkty**. Individuální paměť obsahuje zkušenost jedince, kterou získal během svého života. Individuální paměť je základem **učení**.

Instinkt umožňuje biologicky účelné chování ve významných životních situacích. U živočichů vývojově vyšších a tedy i u člověka dochází ke spojování instinktů a učení. Tzn. že náš živočišný druh je schopen měnit průběh apetenčního³⁸ chování v souvislosti se změnami vnějšího prostředí.³⁹

M. Nakonečný uvádí 3 základní skupiny instinktivního chování, jak je rozdělil *G. Viaud* v roce 1959:⁴⁰

1. instinkty spojené s tendencí po zachování života
2. instinkty spojené s tendencí k zachování druhu
3. instinkty spojené s tendencí ke sdružování a zachování společenství.

Všimněme si zejména dvou posledně jmenovaných instinktů. **Člověk je tvor společenský a o socio-kulturní determinaci jeho psychiky nemůže být pochyb.**

---

³⁷ Kohoutek, R. *Sociální psychologie*. Brno: IMS, 2004, s.8.

³⁸ a) Pátrací (hledací) chování, které má za úkol nalézt podněty vyvolávající (tj. spouštěcí) konečné chování, jež vede k uspokojení určité potřeby b) konkrétní pohybová aktivita předcházející vlastnímu pudovému jednání (např. při stavu hladu zvíře pátrá po kořisti). (*Všeobecná encyklopedie*. Praha: Diderot, 1999, s. 182.)

³⁹ Nakonečný, M. *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003, s. 90 – 94.

⁴⁰ Citováno z *Viaud, G. Les instincts*. Paris: Press Universitaires de France, 1959.

Přesto se lze domnívat, že prazáklad etnocentrismu a xenofobie je právě v instinktu týkajícího se zachování druhu (tzn. v užším smyslu zachování jedinců příbuzensky spřízněných) a v instinktu sdružovacím, sociálním (potřeba vytvářet trvalá i méně trvalá společenství, obrana teritoria, které toto společenství považuje za své).

Na jakém principu tedy původní lidská společenství fungovala? *F. Tesař*⁴¹ na základě výzkumů usuzuje, že přirozeným lidským společenstvím byla malá pohyblivá skupina v průměru o několika desítkách osob založená na *patrilokálním* principu. To znamená, že dospělé ženy opouštěly skupinu původní a připojovaly se ke skupině svého partnera. Takto vlastně vznikala příbuznost mezi více skupinami. **Vzájemné kontakty takto spřízněných skupin se staly základem společné kultury.** Původní lidé žili v řídkém osídlení a kromě styku s několika skupinami se velmi zřídka setkávali s dalšími cizinci. Co se týká teritoria, je vcelku pravděpodobné, že původní lidské skupiny vnímaly přítomnost jiných skupin v momentálně využívaném teritoriu jako konkurenci, třebaže to nutně nemuselo vést k násilí. Pokud systém takto skutečně fungoval, dalo by se dovodit, že se úzký vztah mezi členy skupiny, **základ etnocentrismu, skutečně utvářel v návaznosti na blízké příbuzenské vztahy.**

A jak je na tom člověk současný? V určitém smyslu podobně. I uprostřed velkoměsta stále žije v osobním kontaktu nanejvýš s několika stovkami lidí. Ale přesto se dokáže cítit součástí skupiny mnohem větší. A ačkoliv se spolupráce původně rozvinula na bázi příbuznosti, v současné době **pokrevní příbuznost příliš neovlivňuje úroveň spolupráce ve skupině a jsme schopni spolupracovat i s jedinci nepříbuznými.** Souvisí to s tím, že za své „příbuzné“ pokládáme i jedince se stejnou kulturou (např. hovořící stejným jazykem). Lidská spolupráce je možná na základě *altruismu*.⁴² Určitou formu altruismu můžeme vysledovat i u jiných živočišných druhů, např. u primátů. Často jde o projev nepotismu (tzn. podpory blízkých příbuzných). Domnívám se, že i v tomto případě jde o instinkt spojený s tendencí k zachování druhu. Člověk však spolupracuje i s jedinci nepříbuznými, chová se altruisticky. Proč?

---

⁴¹ Srovnej: Tesař, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 42 -46.

⁴² Filozoficky láska k bližnímu, etický princip spočívající v odhodlání podřídit vlastní zájmy blahu druhých. Opak egoismu. (*Všeobecná encyklopedie*. Praha: Diderot, 1999, s. 107.) Můžeme se domnívat, že biologický altruismus je postaven na úplně opačném základu. A to paradoxně na sobectví.

Soudržnost skupiny je u lidí udržována tzv. *důslednou reciprocitou*.⁴³ Ta je kombinací altruistického odměňování a trestání. Odměňujeme ty, kdo spolupracují v rámci obecně sdílených norem a trestáme ty, kteří tyto normy porušují. Biologický altruismus je tedy něco úplně jiného než nezištné, nesobecké jednání ve filozofickém smyslu. Je založen vlastně na sobectví. Prokazují dobro proto, že je to výhodné pro mě samého.⁴⁴

V souvislosti s egoismem a altruismem musíme zmínit i tzv. „sobecký gen“ britského zoologa, etologa a biologa C. R. Dawkinse.⁴⁵ Dawkins ve své teorii dokazuje, že základní evoluční jednotkou jsou geny, které, ač samy pasivní, vyvolávají složité reakce vedoucí až ke vzniku složitých biologických strojů pro zachování a šíření genu. Mezi ty patří i člověk.⁴⁶ J. Sokol k tomuto píše: *„Moderní individualismus není jen přesvědčení, nýbrž taky program, a to jednak velice přitažlivý, jednak mimořádně úspěšný. To jediné posvátné je jednotlivý lidský život, svobodná existence autonomního a svrchovaného člověka, která je cílem sama o sobě.....Na druhé straně se všechny velké úspěchy novověké evropské civilizace – od Descarta a Bacona až po demokracii, moderní právo a ekonomický liberalismus o tento individualismus nějak opírají a na něm staví. A najednou někdo začne tvrdit, že je tu cosi,....., co se nás na nic neptá a dokonce sleduje jakési své – nikoli naše – zájmy. Něco, co nás nejen přesahuje (transcenduje), ale co nás snad přímo zapřahá do „svých“ cílů, kterým chtě nechtě nevědomky sloužíme. Není to hrůza?“*⁴⁷

Koneckonců není, byť bychom se na základě teorie o „sobeckém genu“ mohli domnívat, že celý smysl lidského bytí je pouhou „snahou genů“ příbuzensky blízkých o přežití. Kdybychom to vzali úplně z podstaty, znamenalo by to potom, že se budu snažit více chránit své synovce než svého manžela, který má genetickou výbavu méně podobnou. Tak tomu s největší pravděpodobností asi nebude, neboť biologicky budu zřejmě považovat přítomnost otce za významnější pro přežití mých genů, které jsem vložila do svých dětí. Potom i celá „moje skupina“ je pouze prostorem, kde dokáží přežít moje geny, pokud budu dostatečně „sobecky altruistická“, a stejně se budou chovat i ostatní.

---

⁴³ Sociologie chápe tento pojem jako vzájemnost ve vztazích mezi lidmi. (Všeobecná encyklopedie. Praha: Diderot, 1999, s. 366.)

⁴⁴ Srovnej: Tesař, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 42 -46.

⁴⁵ Je třeba upozornit, že Dawkins je často laickou i odbornou veřejností vnímán jako kontroverzní osobnost. Zřejmě i z důvodu, že ostře vystupuje proti náboženství a tento svůj postoj manifestuje např. v knize „Viry myslí“ z roku 1991 a nezůstává jen u té (http://cs.wikipedia.org/wiki/Richard_Dawkins).

⁴⁶ *Richard Dawkins*, http://cs.wikipedia.org/wiki/Richard_Dawkins, 4. 2. 2010.

⁴⁷ Sokol, J. *Dawkinsův gen a sobectví*, <http://www.jansokol.cz/cs/n-v-dawkinsuv.php>.

To by ale znamenalo, že vědomí kulturní spřízněnosti je pouhá konstrukce a kulturní podobnost (jazyk, zvyky apod.) slouží jen k tomu, abych poznal, kde jsou moje geny v bezpečí. S tím by byl v souladu i názor *A. Gehlena*, který říká, že člověk je velmi špatně vybaven pro přežití v přirozeném prostředí. Svou „nedostatečnost“⁴⁸ nahrazuje tím, že si vytváří „umělou přírodu“ – kulturu. Ta nevychází ze svobodné vůle člověka, ale spíše slepého (přírodního) procesu. Instinktivní tlak směřující k rozšíření moci nad přírodou je „životní zákon“. Člověk je tedy živá bytost, jež vytváří a musí vytvářet kulturu, aby vůbec mohla přežít, a na druhé straně je touto kulturou formována.⁴⁹ Co když právě tento instinktivní tlak či životní zákon, jak ho označuje *Gehlen*, je jen „vůle genů“, která nutí člověka k zdokonalování vnějšího prostředí – tj. k vytváření kultury, aby tento v podstatě slabý tvor přežil a geny, které nosí, nezaknily? Mohli bychom potom označit kulturu jako vedlejší produkt takového snažení? Spolu s *J. Sokolem* musím říct, že takové zjištění by bylo pro „pána tvorstva“ opravdu těžko přijatelné.

A tak nezbyvá než biologické naprogramování člověka orientované k přežití sice akceptovat, ale pro naše postoje spíše hledat důvody sociální.

2.2 Socio - kulturní determinace xenofobie

2.2.1 Socializace jako základ pro vytvoření identity sociální, osobní, etnické

Jak bylo již řečeno, u vývojově vyšších druhů, tedy i u člověka, dochází ke spojování instinktů a učení. Učení je možné na základě individuální paměti, kde se uchovává zkušenost člověka, kterou získal během svého života. **Učením se člověk snaží adaptovat na měnící se životní podmínky**, a k tomu mu pomáhají v paměti uložené zkušenosti. Člověk se neučí pouze chování, upřesňuje *M. Nakonečný*, ale učí se v celém rozsahu své psychické činnosti. Učí se vztahům, postojům, logickému myšlení apod.⁵⁰

---

⁴⁸ Neschopnost přežít v přirozeném prostředí.

⁴⁹ Radvan, E. *Soudobá filozofie*. Brno: IMS, 2006, s. 40-41.

⁵⁰ Nakonečný, M. *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003, s. 108 – 115.

Od člověka se od jeho příchodu na svět očekává **vrůstání do příslušné kultury**. Musí si osvojit její symboly, systém norem, systém společenských rolí a statů. Kultura je vyústěním biologické evoluce, kdy dochází ke sdružování příslušníků téhož rodu a vzniku určitých sociálních celků. *M. Nakonečný* popisuje proces socializace v podstatě jako sociální učení. Začíná hned od narození v rodině. Hovoříme o **socializaci primární, kdy dítě získává své zkušenosti v rámci sociálních interakcí**. Jedním z mnoha jejích úkolů je i orientace v elementárních hodnotách společnosti. Pojetí hezkého - ošklivého, pravdivého – nepravdivého, morálního – nemorálního, to získáváme již v průběhu primární socializace. Dítě se identifikuje se subjektivně významnou osobou (nejčastěji je to rodič), chce být jako „on“, chová se jako „on“, dále má tendenci napodobovat pozitivní vzory ve svém okolí, protože zjišťuje, že podobné chování (může) vedlo u jiného jedince k úspěchu.⁵¹ Pokud se tedy dítě bude např. identifikovat s osobou, která projevuje nepřátelský postoj k cizincům, je více než pravděpodobné, že tyto postoje přijme za vlastní i dítě.

Jako příklad mohu uvést svého otce, který se mě pokaždé, když jsem nezavřela dveře ptal, proč nezavírám, jestli máme doma „negra“. Otec byl člověk vzdělaný a nelze ho podezřívat z vědomého rasistického postoje. Šlo pouze o frázi, kterou používal v jeho dětství jeho neméně vzdělaný otec a můj otec ji převzal automaticky do „slovníku rodičovských ponaučení“, aniž by přemýšlel o jejím obsahu. A ještě jeden příklad za mnohé. Kolegyně vyprávěla, jak vezla tramvají svou čtyřletou dceru ze školky. Nastoupila skupinka Romů a holčička začala bezelstně volat: „Mami, cikáni kradou, že?“ Kolegyně mi svěřila, že se v tu chvíli hrozně styděla. A proč vlastně? Protože se ukázalo, že jí doma roste „malý xenofob“? Nebo proto, že dcera označila neznámé lidi za zloděje? Či se prostě styděla za to, že dcera řekla nahlas to, co si troufneme říkat jen mezi zdmi „svých domovů“? Tady je vidět, jak nebezpečná mohou být zdánlivě nevinná prohlášení při výchově dítěte.

Rodinou samozřejmě socializace nekončí. Následuje **socializace sekundární** (např. ve vrstevnické skupině, v pracovním kolektivu apod.), co se týče postojů neméně významná. Je však známo, že po dvacátém roce života člověk mění jen zřídka své postoje a pokud ano, tak spíše pod vlivem nějaké traumatizující zkušenosti.⁵²

---

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Nakonečný, M. *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003, s. 123,124.

2.2.2 Identita osobní, sociální, etnická

Výsledkem socializace má být jedinec schopný obstát ve společnosti, člověk, který na sebe dokáže brát zodpovědnost za své konání. Jedinec, který se sám a dobrovolně chová tak, jako by byl pod něčí kontrolou.

Výsledkem socializace je také **nalezení osobní identity**,⁵³ tj. poznání „*kdo jsem*“. Schopnost odpovědět na tuto otázku souvisí se sebereflexí jedince. *M. Nakonečný* v této souvislosti připomíná *J. Habermase*,⁵⁴ který uvádí, že socializace, ať už rodinná nebo institucionalizovaná, nemá vést jen k přebírání rolí a norem, nýbrž také k získání osobní identity. A také připomíná *L. Krappmana*,⁵⁵ chápajícího identitu jako probíhající proces ustavování rovnováhy v trojím smyslu: rovnováhy mezi protikladnými rolemi, rovnováhy mezi požadavky druhých a vlastními potřebami a rovnováhy mezi potřebou prezentovat se ostatním jako jedinečná bytost a navzdory své „jedinečnosti“ dojít uznání od druhých. Osobní identita (autenticita) znamená také stát si za tím, co říkám a činím. V negativním vymezení pak nebýt otrokem nepřijemných konvencí a nepodléhat tlaku. Ztráta identity narušuje psychickou rovnováhu jedince.⁵⁶

První ucelený pohled na problematiku **sociální identity** přinesly v sedmdesátých letech 20. století teorie sociální identity. Nejznámější je asi teorie *Tajfela* a *Turnera*, kterou zveřejnili v 70. letech a dále upřesňovali. Tato teorie předpokládá, že významná část sebepojetí lidí se odvozuje od jejich skupinové příslušnosti. Lidé většinou preferují pozitivní sebepojetí před negativním. Vlastní skupinu vidí jako lepší ve srovnání s jinými a zároveň se snaží zvýšit její meziskupinový status. I to je jedna z příčin xenofobie.⁵⁷

---

⁵³ Rozlišujeme osobní a sociální (skupinovou) identitu. Sociální identita vyjadřuje to, že cítíme podobnost v rámci určité skupiny, osobní identita odráží rozdíly uvnitř této skupiny. Život každého jedince kolísá mezi zdůrazňováním skupinové identity a rozdílu v osobním postavení. Identita osobní a sociální nejsou v rozporu spíše se doplňují. Celkově se dá říci, že identita není žádnou strnulou kategorií. Mění se v čase, prostoru, a je vázána na určitý kontext, identity se různě překrývají. (Tesař, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 51 – 53.)

⁵⁴ Jürgen Habermas nar. 1929 je německý filozof a sociolog. Profesor na univerzitě v Heidelbergu. Věnoval se analýze normativních základů společenského vývoje s důrazem na pojem veřejnost *Všeobecná encyklopedie*. Praha: Diderot, 1999, s. 116.)

⁵⁵ Lothar Krapmann narozen v roce 1936 je německý sociolog a pedagog. (http://de.wikipedia.org/wiki/Lothar_Krapmann).

⁵⁶ Nakonečný, M. *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003, s. 123, 124.

⁵⁷ Janoušek, J. *Skupinová identita jedince a identita skupiny v procesu globalizace*, http://veda.fsv.cuni.cz/doc/Konference_RCS/psych_janousek.doc.

Jednou z forem sociální identity je také etnicita. M. Strasserová⁵⁸ o ní hovoří jako o nalézání identity s určitým etnikem. Také ona je významnou součástí tvorby sebeuvědomění každého člověka a stává se i prostředkem socializace. Zatímco *vertikální etnická identita* je napojená na předky a tradici, *horizontální identita* se utváří mezi našimi vrstevníky. F. Tesař tvrdí, že: „*Etnicita bývá silněji vnímána na nižší úrovni společenského a ekonomického žebříčku, například mezi přistěhovalci, mezi menšinami, v okrajových, v ekonomicky málo rozvinutých krajích a také v patriarchální společnosti.*“⁵⁹

To je samozřejmě námět k diskusi. Je otázkou, nakolik např. nezaměstnaný Rom spojuje svou neutěšenou situaci právě s etnickou identitou a zda ji intenzivně prožívá. A jestli to není právě většina, která si své nároky na moc a přístup k statkům zdůvodňuje svou např. etnickou odlišností, tzn. zdůrazňuje a prožívá ji více. Tento můj názor koresponduje i s názorem J. Janouška, který píše: „*Členové skupin s vysokým statusem reflektují svou zjevnou superioritu a projevují více vnitroskupinovou náklonnost (tendenci) než členové skupin s nižším statusem...Pro skupinu s vysokým statusem to může znamenat snahu udržet již dosaženou dominanci...*“⁶⁰ Z pohledu etnicity se tak mohou cítit příslušníci „bílé rasy“.

Abychom však mohli svou identitu, ať už osobní nebo sociální (a v jejím rámci i identitu etnickou), cítit, musí být logicky někdo, od koho se odlišuji, vůči komu se vymezuji. Vědomí „já, my“ se odvíjí od vědomí „oni“. Podle F. Tesaře jsou protiklady nejjednodušší cestou k poznání reality, která nás obklopuje. Je to analytický nástroj, který sdílíme s ostatními organismy. Tento přístup umožňuje zkušenost a shoduje se s tím, co je nám nejbližší.⁶¹ S. Augenederová ve své stati „Jak se z jiného stává cizinec“ říká, že cizost stanovuje stupeň naší identity do té míry, do jaké nám ukazuje, čím nejsme. Popřením vlastností, které nemáme, pak vzniká představa o tom, co je cizí. To, co je naše, není jen to pravé a správné, ale dokonce lepší. Nemusíme se cítit nejlepší, ale pravidelně se cítíme lepší než někdo, s kým se srovnáváme.⁶²

---

⁵⁸ Strasserová, M. Etnopluralismus-multikulturalismus ve střetu utváření etnické a kulturní identity. In sborník. *Lidská práva proti rasismu*. Ed. Machalová T. Brno: Doplněk, 2001, s. 24 – 25.

⁵⁹ Tesař, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 56.

⁶⁰ Janoušek, J. *Skupinová identita jedince a identita skupiny v procesu globalizace*, http://veda.fsv.cuni.cz/doc/Konference RCS/psych_janousek.doc.

⁶¹ Tesař, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 65, 66.

⁶² Augenederová, S. Jak se z jiného stává cizinec. In sborník. *Lidská práva proti rasismu*. Ed. Machalová T. Brno: Doplněk, 2001, s. 58, 59.

A zde se již dostáváme k **etnocentrismu** jako základu pro vznik xenofobie. M. Strasserová chápe **etnocentrismus** jako projev vědomého či nevědomého *přeceňování vlastní kultury*, víru v její nadřazenost, kdy kritériem hodnocení cizosti není nic jiného než vlastní kultura. Etnocentrický přístup je základem asimilační politiky, která požaduje úplné zařazení cizích etnik do homogenního národa.⁶³

Podle toho, jak si etnocentrismus snadno osvojujeme a těžko mu odvykáme, můžeme usuzovat, že jde o evoluční dědictví, které slouží k odlišení „my“ a „oni“. Odráží se v něm vědomí příbuzenství přeměněné do kulturní příbuznosti.⁶⁴ A jak lze chápat vztah mezi etnocentrismem a xenofobií? **Xenofobie je logickým doplňkem etnocentrismu, ale není výhradně vázána na etnikum.** (Např. obyvatel Prahy a obyvatel Brna k sobě mohou cítit iracionální averzi aniž by snad byli z různých etnik. Srovnej též nevraživost mezi různými skupinami Romů atd.) Existence etnocentrismu však xenofobii umožňuje. Xenofobie je podkladem pro diskriminaci ostatních - cizích. Etnocentrismus poskytuje základ pro masovou účast v politických hnutích jako je nacionalismus, a xenofobie je jejich hnací silou. Výrazné etnické cítění však nemusí být automaticky provázeno negativními postoji navenek. Pokud je uspokojena lidská potřeba etnocentrismu (věci jsou na svém místě), je nižší i míra xenofobie a naopak.⁶⁵

XXX

Pokusme se nyní odpovědět alespoň na některé otázky, které byly vzneseny na počátku této kapitoly. *Je xenofobie „přirozeností“ každého z nás nebo jde o patologický jev? A pokud je patologický, kde najdeme hranici mezi normou a patologií? Je to otázka biologického naprogramování, výsledek socializace nebo kombinace obou faktorů?*

Podle toho, co bylo výše řečeno, je xenofobie u člověka přirozeným jevem. Jakýsi její „prazáklad“ můžeme spatřovat v instinktivním chování, které člověku umožňovalo biologicky účelné chování ve významných životních situacích. Pokud však budeme uvažovat o tom, že xenofobie je postoj, je zřejmé, že v průběhu evoluce člověka převážil vliv kulturní (postoje vznikají v průběhu socializace primární, zejména

---

⁶³ Strasserová, M. Etnopluralismus-multikulturalismus ve střetu utváření etnické a kulturní identity. In sborník. *Lidská práva proti rasismu*. Ed. Machalová T. Brno: Doplněk, 2001, s. 24.

⁶⁴ Viz. kapitola 2.1 Biologické naprogramování, s. 21.

⁶⁵ Tesař, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 66 – 69.

v rodinném prostředí, a dále vlivem socializace sekundární). Postoje nejsou samoučelné. Jednou z jejich funkcí je udržování vnitřní integrity jedince.

Xenofobní postoje tedy vznikají vlivem biologického naprogramování i vlivu socializace. *Mohu však říct, že pokud někdo smýšlí xenofobně, je to patologické?* Xenofobní smýšlení lze považovat za přirozené, o patologii můžeme začít hovořit až tam, kde se toto smýšlení projeví aktivně v našem jednání a vyústí např. v diskriminaci či násilí.

Další otázkou je, zda mohu své postoje účinně formovat a měnit. Myslím, že ano. Že zde má své místo pedagogika a sociální pedagogika zvláště. Ba dokonce je možné říct, že prosociální výchova je především výchovou k vzájemnosti a tím i prevencí xenofobie, byť třeba jen latentní. Na druhé straně je po dvacátém roce života už velmi obtížné postoje člověka změnit, a pokud ano, pak spíše pod vlivem nějakého traumatizujícího zážitku. Bohužel právě extrémní postoje odolávají změnám nejvíce. Samozřejmě to neznamena, že bychom se v těchto případech neměli o změnu svých postojů pokoušet. A stejně tak bychom se měli pokoušet o změnu našeho myšlení. Neplatí, že do myšlení jiného přece nikomu nic není, pokud se nepřátelsky nechová! Třeba už proto, že velká většina z nás je nebo se stane rodičem. Co přeneseme na své děti je zásadní nejen pro jejich další život, ale i budoucnost všech. Není to například jen změna klimatu, co může člověka v budoucnu ohrožovat. I etnické konflikty založené na xenofobním myšlení snižují kvalitu života lidstva a mohou vyústit v katastrofu globální. Proto je potřeba, aby každý začal sám u sebe.

3. Vztah k cizincům v evropském regionu

3.1 Aktuální problémy přistěhovalectví v EU ⁶⁶

Pokud chceme pochopit aktuální problémy přistěhovalectví v EU, musíme se vrátit minimálně o pár desetiletí zpátky, a to do doby 2. světové války a po ní.

Byla to doba násilných přesunů obyvatelstva. Miliony lidí z území okupovaných Němci byly přinuceny pracovat v celé Říši, stejně tak váleční zajatci. Etničtí Němci osidlovali dobytá území a po válce byli zase naopak deportováni zpátky do Německa. Stejně tak se do Evropy začali vracet kolonisté z osvobozujících se zemí třetího světa. V letech 1940 – 1975 se do Evropy vrátilo přes 7 milionů těchto lidí. S kolonisty odcházely také skupiny (např. alžírští Židé), které začaly v západní Evropě hledat příležitost k lepšímu životu. Současně probíhala i migrace vnitroeurospá.

Jak již bylo řečeno, po válce došlo k velkému přílivu imigrantů do Evropy. A později také imigrantů pracovních, neboť hospodářský rozvoj vyžadoval nové síly. Odpovědí vlád a velkých firem byl další nábor pracovníků ze zahraničí, který v aktivní podobě započal v roce 1955. Od roku 1950 do konce 80. let 20. století se počet zahraničních přistěhovalců v Evropě ztrojnásobil a dosáhl 15 milionů osob. V roce 2000 žilo v EU 20 milionů cizinců. V období těsně po válce měli větší zkušenost s imigranty pouze ve Francii a Nizozemí, pro ostatní země to byl nový fenomén. **Vlády však vycházely z předpokladu, že jde o migraci dočasnou, ale tento předpoklad se ukázal jako mylný.**

Počátek druhého období (polovina 70. let) byl poznamenán hospodářskou krizí. **Státy zvýšily úsilí o navrácení přistěhovalců do zemí původu.** Masový odchod se však nekonal. Pro většinu přistěhovalců byla v zemi původu situace podstatně horší. A objevila se nová forma migrace jako **důsledek rozvoje konceptu lidských práv, přistěhování na základě sloučení rodin.** Tím značně vzrostl počet žen mezi přistěhovalci a také se stala viditelnou druhá generace přistěhovalců. Státy se pomalu smířily s trvalým přistěhovalectvím. Bylo třeba se soustředit na sociální a politické důsledky přistěhovalectví a na možnost integrace cizinců do společnosti. Jako odpověď na tento problém začaly liberální a levicové elity razit heslo

---

⁶⁶ Srovnej: Baršová, A. Barša, P. *Přistěhovalectví a liberální stát*. Brno: MU, Mezinárodní politologický ústav, 2005, s. 37 – 39, 96-98.

multikulturní integrace, zatímco pravicové elity oživovaly nacionalistický a evropocentristický diskurs.

Období od konce osmdesátých let minulého století je charakterizováno diverzifikací přijímacích řízení. Tradiční vystěhovalecké země jako Španělsko, Portugalsko, Itálie, Řecko a Irsko se v této době změnily v země přistěhovalecké. Imigranti už nepřicházejí pouze z bývalých kolonií, ale také z mnoha zemí subsaharské Afriky a z Asie. V důsledku změn po pádu železné opony a různých regionálních konfliktů se velmi zvýšil počet žadatelů o azyl, a to zejména na počátku 90. let. Často však šlo pouze o imigranty ekonomické. Dalším novým jevem byla imigrace etnických menšin. Např. do Německa se vrátilo mnoho etnických Němců z Polska, Rumunska a bývalého Sovětského svazu.

Nárůst imigrace od konce let devadesátých je zejména důsledkem rozvoje informačních a komunikačních technologií a zvýšené váhy zdravotnictví a vzdělání, tedy sektorů, které potřebují kvalifikovanou pracovní sílu. Současná vlna imigrace však zahrnuje i nekvalifikovanou pracovní sílu. Situace je tedy jasná: počet imigrantů roste. A to způsobuje potíže.

Existují dva typy aktivních migračních politik:

a) trvalá imigrace – zohledňují se vlastnosti důležité s ohledem na integraci pracovníka. Pracovníci jsou vybíráni přímo firmami, pracují v profesi, která je na vládou stanoveném seznamu nedostatkových profesí a vybírají se s ohledem na celkový lidský kapitál uchazeče,

b) dočasná imigrace – spjatá s nedostatkem pracovních sil v určitém sektoru, imigrace spojená s investicemi, imigrace spjatá s mezinárodními závazky. Na selektivní pracovní imigraci je často nahlíženo jako faktor, který by mohl hrát roli ve zmírňování dopadů stárnutí populace (což je možné pouze za předpokladu, že půjde o přistěhovance pracující, nikoliv zatěžující sociální systém).

Imigrace v Evropě (EU) je trvalý jev a státy musí rozsuzovat spory kolem nároků a zájmů lidí, kteří občany jsou a těmi co nejsou občany. O to v migračních politikách jde zejména. Státy příklánějící se více k univerzalizmu a individualismu (např. Francie, Anglie) jsou přistěhovalcům otevřenější. Ty, které zastávají kolektivismus a partikularismus (např. Německo), řeší situaci naopak. První princip upřednostňuje práva a principy před dobro a důsledky a zohledňuje nároky příslušníků

obecného společenství lidstva (liberalismus a libertinismus). Druhý model upřednostňuje dobra a důsledky před právy a principy a zohledňuje dobro příslušníků dotyčného národa (komunitarismus a realismus). Nutno ovšem říct, že většina evropských migračních politik se snaží pohybovat někde kolem středu, protože státy jsou vázány mnoha mezinárodními úmluvami.

Přístup, který stát volí, však nezávisí jen na politickém procesu, je odvislý také od historicky utvořených národních identit.⁶⁷

Protože je v současné době prakticky i právně nemožné, aby některý evropský stát své hranice pro přistěhovalce uzavřel, nezbyvá než zvolit některou z variant politiky usilující o jejich začlenění do majoritní společnosti. První z nich můžeme pojmenovat jako politiku asimilace.

Z přístupů na začlenění imigrantů do majoritní společnosti má **asimilacionismus** nejdelší tradici. Rozvinul se v období, kdy vznikl problém imigrace jak ho známe dnes, tzn. v posledních dvou desetiletích 19. století, a svůj vrchol zažíval v období 2. světové války. Přistěhovalce si musel vybrat, zdali se chce stát občanem dané společnosti a přizpůsobí se po všech stránkách, nebo si identitu uchová a bude rezignovat na jakýkoli vzestup a uznání.

Asimilace je snahou o to, aby příchozí přijal hodnoty většinové společnosti. Pro většinu občanů, zejména třetího světa, to však mohou být hodnoty naprosto nepochopitelné.

Ve Francii je asimilace státem podporována dodnes, i když není aplikována v čisté podobě. I ve státech, které přijaly multikulturní model, se často ozývají hlasy (zejména z pravicových kruhů), které volají po návratu politiky asimilace. Zkušenosti z Francie však ukazují, že asimilacionismus selhal.

---

⁶⁷ *Francie – občanský národ starousedlíků*

Francie je zemi poměrně otevřenou vůči přistěhovalcům. Má to však jednu důležitou podmínku. Model integrace byl silně asimilacionistický. Francie má z evropských států asi nejdelší zkušenost s přistěhovalectvím, protože už od 1. poloviny 19. století byla nejdůležitější imigrační zemí Evropy.

Británie – občanský národ starousedlíků

Británie byla zemí, která v historii vždy zastřešovala mnoho náboženských či etnických skupin. Těmto skupinám nebylo bráněno v ponechání si svých odlišností pod podmínkou, že budou respektovat nadřazenost kultury anglické. Tento pluralismus se v průběhu 70. let 20. stol. proměnil na liberální multikulturalismus.

Německo – etnický národ starousedlíků

Zatímco Británie a Francie poskytovala od roku 1889 občanství narozením, Německo přiznávalo občanství od roku 1913 výhradně na základě pokrevního původu. Německo se tedy vnímalo jako vlast všech etnických Němců, ať už žijí kdekoli na světě. Vůči přistěhovalcům se projevovalo více méně odmítavě.

Důkazem selhání asimilačních metod jsou právě pařížská banlieues (sídlště na okraji Paříže, kde žijí arabští imigranti). Jejich původním smyslem bylo ubytovat za co nejnižší cenu co nejvíce levné pracovní síly. V 70. letech však poptávka po levné pracovní síle klesla a přistěhovalcům byla ukázána jejich pravá identita – identita nástroje, který nemá upotřebení.

Opakem ideje asimilacionismu je idea multikulturality. Multikulturalismus jako doktrína je fascinována mnohostí, pluralitou přístupů a vidění světa. Dochází ke ztrátě víry v jednotný světový hodnotový systém. Pokud existuje něco jako smysl, potom pouze v komunikaci, v dialogu, v jazykových hrách různých skupin, etnik, kultur. Tím byly položeny základy pro hypnoticky přitažlivou **postmoderní teorii multikulturalismu**, někdy označovanou teoreticky jako novou utopii.⁶⁸

Multikulturalismus je však nejen učení, ale i politika. V prvním případě tvrdí, že společnost je různorodá. Ve druhém, že úkolem státu je tuto rozmanitost udržet a rozvíjet. Stát má zajistit nediskriminaci a rovné příležitosti. **Cíl byl tedy původně individualistický – liberální stát chtěl chránit individuální práva a svobody jednotlivců. Logika problému však dospěla ke kolektivismu.** Pokud chceme chránit práva osob na základě etnicity, barvy kůže, pohlaví atd., pak je chťe nechtě musíme rozdělit do skupin. Na začátku 70. let tedy začíná být pluralita skupinových kultur a identit považována za veřejné dobro. **Liberální multikulturalismus** (který obhajuje např. kanadský filozof *W. Kymlicka*) **se proměňuje v multikulturalismus komunitaristický** (představitel *Ch. Taylor*).

V Evropě se k oficiální politice multikulturalismu explicitně přihlásily 3 země: Velká Británie, Nizozemí a Švédsko. Zlatým věkem multikulturalismu byla 70. a 80. léta 20. století. Symbolem rozmachu a pádu multikulturalismu se stalo Nizozemí, které mělo velice dlouhou přistěhovaleckou tradici již od 16. století. Nizozemí např. podporovalo vzdělávání dětí přistěhovalců v jejich rodném jazyce, dovolilo zakládání muslimských škol. V praxi však tyto politiky nevedly k dosažení rovnosti mezi přistěhovalci a domácím obyvatelstvem ve vzdělání a ani v sociálním a ekonomickém postavení. Naopak na počátku 90. let se začala ve velkých městech prohlubovat etnická segregace. V lidovém pojetí byl multikulturalismus stále více

---

⁶⁸ Rybář, R. *Postmoderní multikulturalismus, problém národnostních menšin a Evropa*. In sborník *Evropa 21. století: rozmanitost a soudržnost*. Ed. Goňcová M. a kol. Brno: MU, 2008, s. 272.

chápán jako zdvořilé ustupování roztahovačnému hostu, jenž vás postupně vytěšňuje z Vašeho příbytku.⁶⁹

Prvním signálem obratu – předzvěstí multikulturní debaty se stalo v Nizozemí přijetí *Zákona o integraci nových přistěhovalců* (v roce 1998). Ten zavedl povinnou účast v integračním programu pro přistěhovalce. Zlomovým bodem v diskusi o tomto zákoně byl příspěvek levicového komentátora *P. Scheffera* z ledna 2000. Ukázal, že běžná rétorika tolerance a inkluze nemůže zastírat fakt rostoucí etnické segregace. Podle něj **Nizozemsko ve snaze o otevřenost k přistěhovalcům ztratilo smysl pro svou vlastní identitu**. A aby se multikulturní snahy nezměnily v apartheid, je podle *Scheffera* nezbytné definovat to, co činí společnost nizozemskou a posílit snahy o socializaci imigrantů do národní kultury.⁷⁰ Tady musím s autorem souhlasit. Pokud po někom chci, aby alespoň částečně přijal mé hodnoty, musím si jich být dobře vědom, musím vědět, kdo sám jsem. Kam však integrovat nově příchozí, když nikdo nemůže určit, které hodnoty jsou ty správné? Možnost multikulturality je ovšem otřesena i „praxí“. Evropské myšlení se evidentně mění. Autorka knihy *Konec nevinnosti* hovoří o radikálním obratu nizozemského veřejného mínění v roce 2002 (po vraždě politika *P. Fortuyana*). Ideál multikulturní společnosti byl prohlášen za zkrachovalý. V roce 2004 se začal prosazovat tzv. **nový realismus**. Nový realista je člověk otevřený, odvážný, bez strachu otvírat tabu. Je mluvčím obyčejných lidí a zastáncem národní identity v dobrém slova smyslu. Uznává, že je na čase skoncovat s progresivní elitou, která svými „politicky korektními“ názory na rasismus, fašismus a intoleranci ovládá veřejnost.⁷¹ Tady se krátce zastavím. Pokud si tato slova přečteme bez hlubšího zamyšlení, znějí přesvědčivě. Ale nerodí se v nich něco nového a zároveň starého jak lidstvo samo? Jak najít člověka charakterního, soudného, mravného, který by dokázal jít po tenké hraně mezi zdravým rozumem a nesklouznout k názorům extrémním a nesnášenlivým, a zároveň být přesvědčivým vůdcem obyčejných lidí? Nový realismus ve mně budí nadšení i vážné obavy, ale není divu, že v současné době má své příznivce.

Není to samozřejmě pouze Nizozemí, které řeší tyto problémy, a není to opět pouze Nizozemí, které má své „realisty“ v tom horším slova smyslu. Podívejme se

---

⁶⁹ Baršová, A. *Integrace přistěhovalců v Evropě: od občanské integrace k multikulturalismu a zpět*, (http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/ABarsova_Integrace_pristehovalcu_v_Evropě.pdf).

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Prins, B. *Konec nevinnosti*. Brno: Barrister & Principal, spol. s r.o., 2005, s. 24, 25.

v krátkosti na několik zpráv, které se v poslední době objevily v médiích. První článek je z MF DNES z 11. 1. 2010 a nese výmluvný název „Křik Itálii Italům sílí a vláda jen přihlíží“ – Obsahuje v podstatě toto: „*Italský fotbalista označený za „svinského negra“, inzeráty hlásající „žádná zvířata, žádní cizinci“, útoky na imigranty ze silvestrovské noci – xenofobní chování se v Itálii stává běžným jevem a někteří dokonce hovoří o institucionálním rasismu. „...“ Nedlouho předtím to byly „Bílé Vánoce“, které uspořádal starosta za protiimigrantskou Ligu severu, která je členem vládní koalice,... „starosta Lampedusy, ostrůvku mezi břehy Afriky a Sicílie, kde se vylodují nelegální imigranti, je nyní souzen pro své výroky – Nechci být rasista, ale kůže černochů smrdí, i když je umytá.“*

MF DNES 20. 11. 2009, „Wilders nenávidí islám. To už se nesmí?“

„Nizozemské ministerstvo dopravy zakázalo používat poznávací značky, v nichž by kombinace tří velkých písmen mohla evokovat zkratku údajně extrémistické politické strany. Konkrétně se to týká písmen PVV, jež označují parlamentní Stranu pro svobodu Gerta Wilderse.“

Hospodářské noviny 11. 12. 2009, „Střední Evropu čeká rok populistů a nacionalistů“

„Nacionalismus bude táhnout volební kampaně hlavně na Slovensku a Maďarsku. V Maďarsku se do parlamentu dostane – nejspíš jako třetí nejsilnější – otevřeně xenofobní strana Hnutí za lepší Maďarsko (Jobbik),....., Na Slovensku se premiér Josef Fico pokusí přetáhnout nacionalistické voliče Jána Sloty.“

Lidové noviny 30. 11. 2009 „Teď minarety, příště burky.“

„Referendum o zákazu stavby nových minaretů ve Švýcarsku skončilo překvapením: občané návrh extrémně pravicových stran podpořili. Výsledky jsou nepřijatelným překvapením především pro švýcarskou vládu, která lidem radila, aby návrh zakázat stavbu nových minaretů v zemi zamítli. Nakonec se pro zákaz vyslovilo více než 57 procent Švýcarů,....., analytici varují, že výsledek může vážně ohrozit vztahy mezi Švýcarskem a islámskými zeměmi a znamená i hrozbu nárůstu náboženského extremismu.“

Reflex 5. 11. 2009 „Kronika ohlášené smrti – v Drážďanech začíná soud s mužem, který ubodal muslimku v soudní síni“

Tragický případ Marwiny smrti je nejextrémnějším důkazem vzednutí protimuslimských nálad, které se šíří celou Evropou, řekla pro televizi Al Džazíra právnička a specialista na islám M. Maliková z Londýnské univerzity. Prostudujme internetové diskuse pod články týkajícími se Arabů nebo muslimů, zejména na stránkách www.eurabia.cz, které vybízejí k otevřené xenofobii.“

Jaký závěr lze vyvodit z těchto novinových článků? I pokud si odmyslíme dramatickost, s kterou média své informace prezentují a právě probíhající módní vlnu psát o extremismu, je zřejmé, že něco se skutečně děje. Tou zásadní změnou, kterou **můžeme vysledovat, je zejména potenciál xenofobně laděných stran získat podporu voličů a účastnit se vládnutí, potažmo mít možnost ovlivňovat zákonodárství konkrétních zemí.** To považuji za nebezpečný trend, který je logickým důsledkem dlouhodobého neřešení problémů v oblasti přistěhovalectví.

Současný odklon od multikulturalismu a **příklon k individuální občanské integraci** můžeme označit pomyslným hledáním třetí cesty poté, kdy asimilacionismus a multikulturalismus neobstály ve střetu se sociální realitou. Někteří autoři však asimilaci neodmítají a tvrdí, že asimilace není „zestejnění“ nýbrž „připodobnění“, a že žádná sociální interakce není bez tohoto „připodobnění“ možná. Uvádí také, že původně aplikovaná asimilace byla chápána jako podrobení slabého silným, pojem asimilační politika implikoval násilí, donucení, útlak. Asimilaci lze vnímat ovšem i nenásilně jako dobrovolnou proměnu příslušníků menšin samotných. Tady je však nutné říct, v kterých oblastech je asimilace nezbytností, a kam by naopak stát zasahovat neměl. Obvykle se v tomto kontextu odlišují sféry socio-ekonomická, kulturní a politicko-právní.⁷²

Otázkou je, zda lze tyto složky oddělit. Zda například kulturní návyky Rómů nejsou překážkou soci-ekonomického začlenění. V jejich případě je to třeba tradičně velmi nízký důraz na vzdělání u svých potomků, a to jistě není v souladu s pracovními požadavky soudobých evropských společností, kde je práce vysoce specializovaná.

V každém případě trend je nastolen. Jak se tento smělý plán podaří zrealizovat, to je otázka budoucích desetiletí. Evropské státy odvážně tvrdí, že je možné tolerovat a dokonce oceňovat kulturní různorodost (inspirovány multikulturalismem) a přesto na politické rovině klást důraz na pevné vazby ke státnímu národu a jeho hodnotám

---

⁷² Baršová, A. Barša, P. *Přistěhovalectví a liberální stát*. Brno: MU, Mezinárodní politologický ústav, 2005, s. 47 – 49.

a institucím (to je pozice asimilacionismu). Přijímající skupina musí být tedy vychovávána směrem k schopnosti přijímat cizince mezi sebe a příchozí by měl zase usilovat o co nejrychlejší a nejlepší integraci do nové společnosti. A protože jde o strany dvě, vždy půjde o dialog. Monolog je pouhou ztrátou času a plýtváním penězi. Jak dialogu dosáhnout? **Zejména je třeba nazývat věci pravými jmény. Politická korektnost nikam nevede, naopak se domnívám, že u většinové společnosti xenofobii prohlubuje. Za druhé je třeba přestat chovat se k nově příchozím paternalisticky. O to se multikulturalismus mnohdy snažil. Když se přestaneme k někomu chovat jako rodič, je značná pravděpodobnost, že on se přestane chovat jako dítě.**

Zvýšená míra komunikace pomůže posílit vzájemný respekt, oslabit pocit ohrožení, usnadnit pochopení motivace druhé strany.⁷³

XXX

Je zřejmé, že Evropa (a nejenom ona) se potýká ze závažným problémem, jakým příliv imigrantů nepochybně je. Zasaženy jsou všechny státy, včetně zemí bývalého východního bloku, kde byl příliv přibrzděn politickou situací. Samozřejmě nejviditelnější problémy jsou u států, které byly k přistěhovalcům nejotevřenější (Francie a Nizozemí). Zde se vede momentálně debata na celonárodní úrovni, jak postupovat dál. Státy investují obrovské peníze, aby uhasily požáry případného napětí ve společnosti. Opatření však přicházejí víceméně pozdě. **Navíc je vše kolem přistěhovalců obrovský byznys.** Pro agentury, které dováží pracovníky, pro mafie, které žijí z peněz svých krajanů, až po veřejné instituce, které utrácí za mnohdy neúčelné projekty. A kdo z těch, co na tomto byznysu participují, je ochoten se ho vzdát?

Současná přistěhovalcká politika je zřejmá. Nalákat odborníky schopné integrace pro trvalé usazení („boj o mozky“) a nekvalifikované dělníky přijímat na omezenou dobu. Tedy omezit přistěhovalce. Integrovaní politiky jsou samozřejmě nezbytné, protože Evropa ví, že těžko lze zahodit princip, na kterém je vystavěna (znamenaloby to popřít sebe sama), princip liberálně-demokratický (roztrhat své ústavy a všechny, kteří se neztotožňují s evropskými hodnotami poslat zpátky domů).

---

⁷³ Tesař, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 225.

Mimochodem velká část z nich už jsou občany těchto států, protože se v nich narodili a původní zemi znají možná jen z vyprávění svých babiček. Proto musí evropské země nastoupit nelehkou cestu integrace. Její pilíře jsou v současnosti v jazykových znalostech imigrantů a v jednoznačném přijetí evropských občanských hodnot. Je to však reálně možné?

Já osobně se přikláním jednoznačně k modelu občanské integrace. Nově příchozí by se měli v každém případě snažit naučit jazyk, orientovat se v běžných záležitostech a přijmout náš právní systém, samozřejmě zejména v oblasti lidských práv (např. práva žen a dětí). Na druhé straně by měli mít možnost ponechat si své kulturní zvyklosti jako např. svátky, jazyk, náboženství apod., ale domnívám se, že není důvod ze strany přijímajícího státu tyto věci nějak výrazně podporovat. Pokud příchozí budou mít zájem svou vlastní kulturu udržet, jistě tak učiní rádi a dobrovolně, stejně jako si svou kulturu udržovali např. čeští emigranti v zahraničí. Státem podporovaná kulturní identita skupiny vede k segregaci těchto lidí, a nikoliv k jejich začlenění do společnosti. Mimo to nemusí mít všichni cizinci zájem o udržování vlastních zvyklostí.

Např. vietnamská komunita, i když se nám zvenku jeví jako jednotná, je složena ze spousty lidí s různě dlouhou zkušeností s pobytem zde, s různým vzděláním, odlišným společenským postavením. Co když se tito lidé necítí být jednou skupinou a my jim to chceme vnucovat? I oblast tolerance kulturních zvyklostí má určité hranice. Pokud bych uvažovala o vietnamské komunitě, velmi ráda ochutnám vietnamská jídla, dozvím se něco o historii Vietnamu, navštívím buddhistický svatostánek. Ale tito lidé jsou z mého pohledu pořád pouze hosté a pokud bych přijala člověka jako hosta do své rodiny, očekávám, že se bude chovat, jak je u nás zvykem. Já na oplátku takovému hostu vyjdu vstříc a ráda mu pomohu, aby se u nás doma cítil brzy co nejlépe. Možná se taková slova do diplomové práce nehodí, ale vyjadřují můj názor a ten nezmění ani tisíce příruček o nutnosti bezbřehé tolerance.

Muselo by totiž jít o vzájemnou toleranci. Nechci si raději ani představovat, co by se stalo, kdybych přijela do konzervativního arabského státu, postavila křesťanský svatostánek a na svých kázáních prohlásila: „Arabové jsou nižší než psi a prasata.“ Je to nemyslitelné? Vůbec ne, toto jsou slova imána El Moumniho, která na adresu Evropanů pronesl při svém kázání v Nizozemí. Odvolával se přitom na západní hodnoty jako je svoboda názoru a principy odluky státu od církve. El Moumni řekl: „*Nemusím se Vám zodpovídat za obsah svých kázání.*“ Nizozemský soud rozhodl jasně. Imán pouze

vyjádřil své náboženské názory, všechny žaloby na diskriminaci byly prohlášeny za neopodstatněné.⁷⁴ K tomu myslím není co dodat.

3.2 Integrace cizinců v ČR

Na úvod je třeba říct, že naše projekty na integraci se týkají imigrantů z třetích zemí. Těchto osob bylo k 31. 7. 2009 na našem území 295 258. Projekty na jejich integraci nejsou samozřejmě zadarmo. Pro rok 2009 byla vyčleněna usnesením vlády částka 23 512 500,- Kč. Ta však zdaleka není konečná. Využívají se i zdroje *Evropského sociálního fondu*, dotace na poskytování sociálních služeb MPSV a další. Především však začal být využíván *Evropský fond pro integraci občanů třetích zemí* s možností čerpat v roce 2009 73 800 000,- Kč. Tento nový zdroj umožnil přenést těžiště aktivit na regionální úroveň. Je možné využívat i další zdroje finančních prostředků z EU použitelné pro financování programů pro integraci cizinců. Jedná se o *Program Iniciativy Společenství EQUAL*, *Operační program Rozvoj lidských zdrojů*, *Evropský uprchlický fond*, *Společný regionální operační program* a další.⁷⁵ Doufejme, že vynaložené prostředky splní svůj účel a neskončí u nás bohužel tradičním způsobem, čili se nepoužijí pouze na sepisování příruček a výzkumných zpráv, případně uspořádání konferencí, kde si teoretikové, kteří imigranty nikdy neviděli, přečtou navzájem své referáty.

Koncepce integrace cizinců byla přijata usnesením vlády ČR č. 1266 ze dne 11. prosince 2000. Aktualizovaná *Koncepce integrace cizinců* pak usnesením vlády č. 126 ze dne 8. února 2006. Usnesením vlády č. 979 ze dne 23. července 2008 č. byla koordinační role při realizaci **Koncepce integrace cizinců na území ČR převedena z Ministerstva práce a sociálních věcí ČR na Ministerstvo vnitra ČR.**

Státní koncepce integrace cizinců je komplexní záležitostí, a proto samozřejmě nemůže být v rukou pouze jednoho ministerstva. V této záležitosti spolupracují i MŠMT, MPSV, MZD, MMR, MK a MK⁷⁶. Zpráva o realizaci *Koncepce integrace cizinců* je každoročně předkládána vládě.

---

⁷⁴ Prins, B. *Konec nevinnosti*. Brno: Barrister & Principal, spol. s r.o., 2005, s. 28.

⁷⁵ *Azyl, migrace a integrace*, <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>.

⁷⁶ Zkratky ministerstev ČR.

Do koncepcce integrace nepatří občané EU ani žadatelé o azyl. Jejich integrace je specifická a vychází ze *Státního integračního programu*.⁷⁷

Za klíčové předpoklady úspěšné integrace lze považovat:

1. znalost českého jazyka cizinci⁷⁸
2. ekonomická soběstačnost cizince
3. orientace cizince ve společnosti
4. vzájemné vztahy cizinců a majoritní společnosti

Hlavní principy politiky integrace lze definovat takto:

- spolupráce všech, kteří mohou přispět k úspěšné integraci
- zvyšování informovanosti všech aktérů v procesu integrace
- jasné a uchopitelné výstupy z integračních aktivit
- nové nástroje (přímá spolupráce s obcemi) - integrace na lokální a regionální úrovni je pro úspěšnost začleňování klíčová, je třeba říci, že ministerstva mohou kraje a obce v jejich činnosti pouze stimulovat – **povinnost integrace cizinců není legislativně zakotvena**
- podpory rozvoje občanské společnosti - zejména v regionech v souvislosti s vytvářením regionálních integračních center.⁷⁹

Místem na podporu integrace budou **Integrační centra**, která začnou fungovat na úrovni jednotlivých krajů. Tato Integrační centra mají vzniknout dle předpokladu víceletého programu *Evropského fondu pro integraci příslušníků třetích zemí*⁸⁰ spravovaného a vyhlášeného v roce 2008 MV. Od září 2009 zahájily činnost integrační centra k kraji Plzeňskému, Pardubickému, Moravskoslezskému, Zlínskému, Jihomoravskému a Ústeckému.⁸¹ Čtyři z nich – v Pardubickém, Plzeňském, Zlínskému a Moravskoslezskému kraji realizuje na základě výsledků grantového řízení *Správa*

---

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Od 1. 1. 2009 je v souvislosti s novelou zákona č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území ČR cizinec povinen prokázat znalost češtiny, která je podmínkou jeho žádosti o vydání povolení k trvalému pobytu (<http://www.mpsv.cz/cs/5652>).

⁷⁹ Dluhošová, H. *Vyjádření ministerstva vnitra k článku „ Investice do integrace – aktivity státní správy v oblasti začleňování cizinců v roce 2008“*, <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2200634>.

⁸⁰ Evropský fond pro integraci státních příslušníků třetích zemí na období 2007-2013 byl zřízený Rozhodnutím Rady č. 2007/435/ES z 25. července 2007 jako součást všeobecného programu Solidarita a řízení migračních toků (<http://www.mvcr.cz/clanek/obecny-program-solidarita-a-řízení-migracnich-toku-971865.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d>).

⁸¹ *Azyl, migrace a integrace*, <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>.

uprchlických zařízení, jedno v Ústeckém kraji – nevládní organizace *Poradna pro integraci* a v Jihomoravském kraji kraj sám. Činnost center spadá pod Ministerstvo vnitra ČR.⁸² Integrační centra mají zejména plnit funkci informačního centra pro cizince, zajistit sociálně-právní poradenství, úvodní kurzy socio-kulturní orientace cizinců ve společnosti a výuku češtiny pro cizince. Dále pak propagovat téma integrace cizinců a pořádat kulturní, osvětové či jiné akce podle potřeb a situace v regionu. Integrační centra mají také iniciovat a zajišťovat činnost regionální poradní platformy, ve které budou zastoupeni důležití aktéři na poli integrace cizinců v regionu či obci (státní a samosprávné úřady, zdravotnické a vzdělávací instituce, policie, neziskové organizace, zaměstnavatelé). Hlavním posláním je zaštiťovat předpoklady úspěšné integrace.⁸³

Samozřejmě vznikají i pochybnosti o tomto projektu. Zejména není jasné, zda v některých krajích není jejich činnost nadbytečná, jestli bude možné zajistit dostatek kvalifikovaného personálu i vhodnou metodiku pro některé kursy a jak budou v příštích letech financována. Doufejme, že jde jen o běžné problémy, které souvisí s každým vznikajícím projektem.

Jihomoravský kraj zahájil činnost *Jihomoravského regionálního centra na podporu integrace cizinců* 1. dubna 2009. Jednalo se v první fázi o jednoletý projekt, který byl ze 75% financován *Evropským fondem pro integraci příslušníků třetích zemí*. 25% výdajů bylo hrazeno z rozpočtu Jihomoravského kraje. Celkové náklady představovaly částku 6,9 mil. Kč. Realizace projektu byla naplánována do 31. 12. 2009. Další financování je zajištěno *Evropským fondem pro integraci občanů třetích zemí* do roku 2013. Centrum přímo spolupracuje s těmito subjekty: *Statutární město Brno, Diecézní charita Brno, SOZE – Sdružení občanů zabývajících se emigranty, OPU – Organizace pro pomoc uprchlíkům, o.s., Výzkumný ústav práce sociálních věcí, v.v.i.*⁸⁴

Vzhledem k činnosti realizované výše uvedeným centrem je toto ideálním místem pro využití kvalifikace sociálního pedagoga, který má k práci dobré předpoklady, ke kterým patří právní povědomí v oblasti práva trestního, občanského,

---

⁸² Tošnerová, B. *Podoba integrace cizinců v českých krajích – Krajská integrační centra*, <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210832>, 27. 12. 2009.

⁸³ *Azyl, migrace a integrace*, <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>.

⁸⁴ *Jihomoravské regionální centrum na podporu integrace cizinců*, <http://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?PubID=111593&TypeID=2>).

rodinného, mezinárodního a znalosti v oblasti lidských práv, dále základní přehled v psychologii a sociologii jako i oborech dalších, pro tuto problematiku významných.

Využití sociální pedagogiky je jednak v oblasti sociálního a právního poradenství, kterou prostřednictvím *Organizace pro pomoc uprchlíkům* centrum realizuje. Mimo poradenství je nabízena cizincům pomoc např. při ověřování dokladů, asistence při jednání na úřadech atd.. Dále lze znalosti zužitkovat při vedení a organizaci socio-kulturních kurzů (realizováno *Sdružením občanů zabývajících se emigranty*), kde má cizinec získat znalosti nutné pro adaptaci a orientaci v naší společnosti. Jako stěžejní pro využití sociálních pedagogů považují aktivity pořádané pro mládež. Kromě výuky českého jazyka pořádá centrum *Resocializační program se zaměřením na děti cizinců ze třetích zemí*, kde si pomocí volnočasových aktivit v rámci zájmových kroužků, či týdenních pobytů s českými dětmi, upevňují děti cizinců sociální návyky nutné pro integraci do společnosti. Centrum pořádá i akce pro širokou veřejnost.⁸⁵ Cílem všech aktivit je **snaha předcházet vytváření uzavřených komunit imigrantů, společenské izolaci a sociálnímu vyloučení cizinců**. Právě zde by mohl absolvent oboru sociální pedagogika, přispět k prevenci případných problémů v oblasti imigračních komunit a jejich vztahu s majoritou.

---

⁸⁵ Zdroj : <http://www.cizincijmk.cz/>.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. Uvedení do problému

Ve druhé části této práce se nejprve zaměřím na statistické údaje o toleranci k cizincům. Tyto průzkumy pořádalo *Centrum pro výzkum veřejného mínění – Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* v rámci projektu *Naše společnost 2009*.⁸⁶ Ve všech případech byly kvótním výběrem vybráni občané ČR starší 15 let. Výzkumným nástrojem byl standardizovaný dotazník.

V prvním průzkumu – „*Kdo je to cizinec?*“⁸⁷ byli občané vyzváni, aby odpověděli na otázku, jestli by cizinci měli přejmout naše zvyklosti. 61% respondentů je názoru, že by se cizinci měli co nejvíce přizpůsobit našim zvyklostem. 35% oslovených se domnívá, že by se měli přizpůsobit pouze v některých věcech. Jen naprosto okrajová část (3%) si myslí, že by měli žít zcela podle svých zvyklostí. Více po přizpůsobení volají respondenti ve věkové kategorii nad 60 let. Postoj veřejnosti je v průběhu uplynulých 5 let konzistentní. Druhá otázka zněla: Jaké věci jsou důležité, aby člověk nebyl vnímán jako cizinec? Na prvním místě se umístila znalost češtiny. Dále se jeví jako významné, aby dotyčný cizinec pracoval. Naopak jako bezvýznamnou označili respondenti barvu pleti.

Další průzkum se dotýkal tématu, „*Jak jsme na tom s tolerancí?*“⁸⁸ Respondenti byli vyzváni, aby odpověděli na otázku, koho by nechtěli mít za sousedy. Byla oddělena položka „cizinec žijící v ČR“ a „lidé jiné barvy pleti“. Cizinec by vadil 22% dotázaných, člověk s jinou barvou pleti 25% dotázaných. Za zajímavé považují, že dotazovaným více vadí homosexuálové (27%) než cizinci. Nižší tolerance se projevila u osob, které svou životní úroveň označili za špatnou.

---

⁸⁶ Zdroj: <http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=zpravy&r=1>.

⁸⁷ Centrum pro výzkum veřejného mínění, *Kdo je to cizinec?*, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100893s_ov90410b.pdf, 2009.

⁸⁸ Centrum pro výzkum veřejného mínění, *Jak jsme na tom s tolerancí*, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100899s_ov90422.pdf, 2009.

Následující průzkum „*Názory české veřejnosti na cizince v ČR*“⁸⁹ obsahoval otázky týkající se problematiky přistěhovalectví. Respondenti měli odpovědět, zda občané jiných národností, kteří se v posledních letech přistěhovali, představují problém. Rovněž byla zjišťována osobní zkušenost s cizinci, zda tedy nějaké cizince osobně znají. K názoru, že cizinci představují problém, se přiklání 68% dotazovaných. Ale pokud byla položena otázka, zda představují problém i v místě bydliště dotazovaných, číslo se rapidně snížilo, a to na 53%. V časovém srovnání se nazírání na cizince v obecné rovině zhoršilo, v místě bydliště zůstává nezměněno. Dotazovaní dále uvedli, že cizinci se podílejí na nárůstu kriminality (74%), zvyšují nezaměstnanost (72%) a znamenají zdravotní riziko (71%). Naopak nejednoznačně se dotazovaní staví k tvrzení, že cizinci ohrožují náš způsob života. Víceméně negativně se staví k tvrzení, že cizinci obohacují naši kulturu, přispívají k řešení stárnutí populace. Další dotaz směřoval na osobní kontakt s cizinci, tedy jestli dotyční nějaké cizince znají osobně. 44% dotazovaných odpovědělo kladně. Co je pozoruhodné, že lidé znají osobně víc Vietnamců než např. Slováků, kterých na našem území žije podstatně více a kontakty byly navázány už v dobách společného státu.

Poslední průzkum, který bych chtěla v úvodu této části práce připomenout, kladl otázku – „*Měla by ČR přijímat uprchlíky?*“⁹⁰ Většina dotázaných se domnívá, že náš stát by měl přijímat uprchlíky jen po splnění určitých podmínek. Za nejpříjemnější důvod k přijímání cizinců je považováno studium a sloučení rodin. Naopak nejnižší podporu si mezi oslovenými získalo přistěhování za účelem podnikání a trvalého usídlení. Většina dotazovaných se domnívá, že u nás žije příliš mnoho cizinců (57%) a podíl těch, kteří se přiklání k tomuto názoru, roste u občanů nad 60 let.

Jaké závěry je možné udělat z těchto 4 uvedených reprezentativních průzkumů?

- 1) Česká společnost inklinuje spíše k modelu **asimilace cizinců a není příznivcem nárůstu počtu cizinců na našem území**. Větší toleranci lze vysledovat u mladší generace. **Rasová problematika je okrajová**. Vypadá to, že pracovitý Vietnamec je přijímán lépe než „bílý“ nezaměstnaný občan cizí země.
- 2) Co se týká **osobnějších vztahů – v tomto případě sousedství, nejsou naši občané zdaleka tak radikální**. Cizinci vadí méně než homosexuálové a jen

---

⁸⁹ Centrum pro výzkum veřejného mínění, *Názory české veřejnosti na cizince v České republice*, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100913s_ov90518.pdf, 2009.

⁹⁰ Centrum pro výzkum veřejného mínění, *Měla by ČR přijímat uprchlíky?*, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100892s_ov90410a.pdf, 2009.

o pár procent víc než kuřáci. Tolerantnější jsou lépe situovaní občané, což lze u těchto osob vysvětlit nízkou možností kontaktu s příslušníky cizích zemí, protože s nimi v sousedství nežijí.

- 3) **Jako sousedé cizinci příliš nevadí, ale v obecné rovině jsou vnímáni jako problém, a to se stoupající tendencí.** I to může být vysvětlitelné. Mediální obraz cizinců je tvořen často obraty „zdravotní riziko“, „nezaměstnanost“, „kriminalita“, takže občané si tyto postoje mohou formovat na základě médií. Zjevně ale občané nesdílí s politiky názor, že cizinci vyřeší naši populační krizi a že jsou obohacením naší kultury. Velká část dotazovaných uvedla, že zná osobně nějakého Vietnamce. To by narušovalo pohled na Vietnamce jako na velmi uzavřenou skupinu.

Inspirována těmito zjištěními jsem si položila otázku:

Dočkám se překvapení i tehdy, budu-li se ptát na vztah zaměstnanců státní správy vůči vietnamské komunitě? Možná ano, možná ne. Než se však začnu ptát a hledat odpověď, musím začít informací o samotné vietnamské komunitě.

2. Vietnamci v Československu a ČR ⁹¹

ČSR navázala diplomatické vztahy s VSR 2. 2. 1950. V roce 1956 se začala rozvíjet vědeckotechnická spolupráce, která zahrnovala také přípravu vietnamských odborníků v Československu, především ve strojírenství a v lehkém průmyslu. Ve stejném roce přijelo do ČR v rámci pomoci válkou postiženému Vietnamu 100 dětí. Některé z nich u nás postupně vystudovaly všechny stupně škol. Počátkem 60. let začali přijíždět aspiranti na studium na našich vysokých školách. V roce 1967 k nám přijelo na zaškolení 2146 praktikantů v oborech metalurgie, strojírenství a spotřební průmysl. Od poloviny 70. let se převážně ve strojírenských oborech, energetice a stavebnictví zapracovávalo 5069 vietnamských občanů. Jejich pobyt trval 6 let a obsahoval také půlroční jazykovou přípravu. V letech 1980 – 1983 se odborné přípravy zúčastnilo dalších 3500 vietnamských občanů. Po návštěvě tehdejšího prezidenta Gustava Husáka

---

⁹¹ Blafková, M. *Specifika života vietnamské komunity v ČR*, <http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/343-specifika-zivota-vietnamske-komunity-v-cr.html>, 22. 1. 2009.

ve Vietnamu se u nás do roku 1990 mělo vystřídat dalších 30000 vietnamských pracujících.⁹²

V první polovině 80. let u nás pobývalo přibližně 27 000 vietnamských občanů. Tehdy to byli pouze muži ve věku 18 – 45 let, bez rodin, z různých částí Vietnamu. Dvě třetiny tvořili dělníci. Žili naprosto izolováni od většinové společnosti, život po pracovní době se omezoval na pobyt na ubytovnách.⁹³ Pracovali v oborech, o něž čeští zaměstnanci nejevili zájem. Nebude přehnané tvrdit, že byly zneužíváni jako levná pracovní síla bez ohledu na to, že pocházeli ze spřátelené socialistické země.⁹⁴

Velký příliv Vietnamců zaznamenal náš stát po roce 1989. Docházelo ke slučování rodin, dalším významným proudem byli Vietnamci z Německa, které ukončilo z Vietnamci pracovní pobyty z doby NDR. Další přišli z Maďarska, Polska a Slovenska. Samozřejmě docházelo a dochází k nelegální migraci. To znamená, že komunita se rozrůstá.

Vietnamská komunita sice působí uzavřeně, ale rozhodně není homogenní. Je rozdělena do několika skupin, přičemž nejvýraznější je dělení vzniklé v návaznosti na dobu příchodu do ČR. Vznikají 3 odlišné skupiny Vietnamců. Komunity tzv. starousedlíků, dále společenství porevolučních Vietnamců, nově příchozích v 90. letech. Na ně navázala tzv. „čerstvá vlna“ migrantů po roce 2000.

Noví vietnamští pracovníci přichází do ČR často s pomocí neoficiálních vietnamských zprostředkovatelů. Zprostředkovatelské agentury jsou v rukou imigrantů, kteří u nás pobývali před rokem 1989. Ovládají češtinu a disponují znalostí českého práva i kultury. Rekrutují málo vzdělané, chudé obyvatele Vietnamu a za své služby požadují neúměrné poplatky. Takto nabíraní lidé nemají často ponětí o podmínkách v naší zemi. A je jim slibován „ráj na zemi“. Zde se pak musí vyrovnat s tvrdou realitou. Bohužel poplatky a cena letenky jsou tak vysoké, že se často musí zadlužit celá rodina, aby jeden její člen mohl vycestovat. Proto je pro tyto imigranty ve většině případů nemyšlitelné, aby se vrátili do Vietnamu dříve, než minimálně splatí dluhy své

---

⁹² Česko-vietnamské vztahy do roku 1989, <http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b05cizinci/01/07.pdf>.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tak to ovšem nevnímají samotní Vietnamci. Autor V. Brouček ve své stati *Aktuální problémy přistěhovalectví* tvrdí: „*Samotné téma využívání vietnamských pracovníků k pomoci československému hospodářství je ve vietnamské komunitě vnímáno jako velmi významné a stalo se součástí kontinuálního vědomí vietnamské komunity, která si pomocí něj zdůvodňuje svůj současný význam a společenskou váhu v ČR.*“ (Brouček, S. Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR. In Uherek. Z. *Integrace cizinců na území České republiky*. Praha: Etnologický ústav AV, 2003.)

rodině. Vnímají to jako osobní selhání. Naturalizovaná elita často těmito nově příchozími pohrdá a nedá se očekávat, že by je např. v případě propuštění z práce výrazně podpořila.

Do České republiky přichází v naprosté většině Vietové. Jsou to vesměs chudší lidé z venkova a větších měst bývalého severního Vietnamu. Takže je tu nejenom rozdílnost jazyková a kulturní, ale tito lidé vyrůstali v naprosto odlišných podmínkách než naši obyvatelé.

Vůdčí osobnosti vietnamských komunit se v naprosté většině rekrutují ze skupiny Vietnamců, která zde žila před rokem 1989. **Uvnitř komunity se vytváří vlastní soběstačný servis. To samozřejmě ztěžuje integraci do většinové společnosti,** protože např. nenutí starší Vietnamce k výuce češtiny. Musíme si však uvědomit, že Vietnamci jsou migranti čistě ekonomičtí, takže většina asi v první fázi očekává, že se do vlasti vrátí, a tudíž znalost jazyka nepovažují za tak významnou.⁹⁵

Protože Vietnamci netvoří v ČR oficiálně uznanou komunitu, nemají zastoupení v *Radě pro národnostní menšiny*⁹⁶, a tím pádem ani nejsou dotováni, ale to samozřejmě neznamena, že se neorganizují v různých **občanských sdruženích**. Jsou to například *Svaz vietnamských podnikatelů, Klub Hanoi, Občanské sdružení vietnamsky hovořících občanů, Svaz vietnamských studentů, Česko-vietnamská společnost, Svaz Vietnamců a další*.

Také **vietnamský tisk** je na vzestupu. Asi nejznámější je *Que Huong*, jenž vychází od 90. let a informuje o politicko-ekonomické situaci a vietnamské kultuře. Vydává jej vietnamské velvyslanectví. Dále je to nezávislý týdeník *Tuan tin moi*, který informuje o událostech ve Vietnamu, v ČR, ve světě a o životě vietnamské komunity u nás. Následuje týdeník *Vuon Dao* pro ženy starší 18. let, nový *Van Xuan*, který konkuruje nejznámějšímu týdeníku *Que Hong*, a dvojjazyčný čtvrtletník *Bambus* pro děti.⁹⁷

Na těchto příkladech vidíme, že pokud má komunita opravdu zájem o udržení vlastní kultury, postará se o to sama a stát nemusí dotovat projekty

---

⁹⁵ Blafková, M. *Specifika života vietnamské komunity v ČR*, <http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/343-specifika-zivota-vietnamske-komunity-v-cr.html>.22.1.2009.

⁹⁶ Zdroj: <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/historie-a-soucasnost-rady-15074/>.

⁹⁷ *Vietnamský tisk v ČR na vzestupu*, <http://www.klubhanoi.cz/view.php?cisloclanku=2005103101,31.10.2005>.

na její podporu. Mimo to jsou takové peníze často pouze jednoduchým zdrojem příjmů pro některé „podnikavce“.

Na smýšlení o Vietnamcích má vliv celá řada faktorů a zejména pak obraz, který o této skupině obyvatel vytváří média. Abychom si tento obraz přiblížili, využijeme data z mediální analýzy: *Obraz Vietnamců v českých tištěných médiích*⁹⁸, kterou v roce 2007 zpracovala *Nadace rozvoje občanské společnosti*. Data nejsou zcela aktuální, ale vzhledem k tomu, jak autoři uvádí, že výsledky obdobné analýzy z roku 2003 dopadly obdobně, můžeme očekávat, že budou platná i pro dobu současnou.

Analýza zkoumala články ze čtyř celostátních deníků (MF DNES, Lidové noviny, Právo a Hospodářské noviny), z regionálních a víkendových příloh těchto deníků, regionálních deníků, deníků distribuovaných bezplatně, společenských a zpravodajských časopisů, a to v období od 1. dubna do 30. června 2007. V tomto tři měsíce trvajícím období bylo publikováno celkem 248 článků, kde se objevilo slovo Vietnamec, Vietnamka a Vietnam. Výrazně převažovaly články publikované v regionálních vydáních deníků.

O Vietnamcích se v českých tištěných médiích píše nejčastěji v souvislosti s kriminalitou. Za sledované období se Vietnamci v tomto kontextu objevili téměř v 50% všech zkoumaných článků. Jako oběti se objevili v 37 článcích, jako pachatelé v 86 případech. Druhou největší skupinu tvoří články, v nichž se o Vietnamcích píše **v souvislosti s jejich obchodními aktivitami** (41 článků), a to bez kriminálních souvislostí. Vietnamci jsou označováni jako „trhovci“, což vyznívá poněkud pejorativně. Často je zmiňována změna podnikatelských aktivit Vietnamců. Ti opouští tržnice s levným textilem a podnikají v pohostinství, potravinách, kosmetických salonech apod. Stěhují se do „kamenných obchodů“, které byly doposud doménou českých podnikatelů. Další články zmiňují imigraci do ČR (26 článků), integraci Vietnamců (10 článků), kulturní akce (8 článků), postoj Čechů k Vietnamcům (7 článků), školství a zdravotnictví.

Pokud výsledky této mediální analýzy shrneme, nejsou reference pro vietnamskou komunitu příliš pozitivní. I to ovlivňuje náš vztah k této komunitě, který byl předmětem mého drobného průzkumu.

---

⁹⁸ Nadace rozvoje občanské společnosti, *mediální analýza: obraz Vietnamců v českých tištěných médiích*, <http://clovekvtsini.cz/download/pdf/109.pdf>, 2007.

3. Průzkum vztahu zaměstnanců státní správy vůči vietnamské komunitě

Cíl průzkumu

Cíl svého průzkumu jsem si vymezila takto: **Dotazníkovou metodou zjistit vztah zaměstnanců státní správy vůči vietnamské komunitě.** Tento cíl jsem si zvolila z prostého důvodu. Zaměstnanci státní správy jsou lidé, kteří vstupují do kontaktu s širokými vrstvami obyvatel a samozřejmě i s cizinci. Jsou těmi, kteří posuzují a rozhodují důležité záležitosti těchto lidí, které mohou mnohdy citelně ovlivnit jejich další život. Proto je nutné, aby vystupovali maximálně profesionálně, bez osobní zaujatosti.

Hypotéza

Zaměstnanci státní správy pohlíží na vietnamské imigranty jako na vcelku integrální součást majoritní společnosti.

Domnívám se, že vietnamská komunita je obecně přijímána dobře, a to i přes svou relativní uzavřenost a nepříliš pozitivní mediální obraz. Proto i zaměstnanci státní správy, kteří přichází do pracovního kontaktu s členy této komunity, k ní budou přistupovat víceméně pozitivně. Myslím, že častější pracovní kontakt s dobře „zapsanou“ menšinou xenofobní postoje snižuje a naopak čtenější kontakt s problémovými menšinami xenofobní postoje posiluje.

Charakteristika výzkumného vzorku

Vzhledem k hypotéze jsem zvolila pro vytvoření výběrového souboru **výběr stratifikační**, základní soubor jsem rozdělila na zaměstnance, kteří se s vietnamskou komunitou stýkají, a na ty, co nikoli. Pro další zpřesnění jsem soubor zaměstnanců, kteří přichází do styku s Vietnamci, rozdělila do dalších dvou skupin. Na zaměstnance, kteří přichází do styku s částí komunity, která plní své povinnosti, a na zaměstnance, kteří jsou v kontaktu s těmi, kteří své povinnosti neplní. Z těchto dvou skupin jsem výsledný výběrový soubor získala losováním. Tuto skutečnost je třeba objasnit.

Respondenty jsou zaměstnanci finančních úřadů. Určitá část zaměstnanců, která se s Vietnamci stýká, daně vyměřuje a tedy je v kontaktu s těmi, kteří daně odvádí a plní co mají. Druhá část zaměstnanců je v pozici represivní složky, neboť daně vymáhá. U této části zaměstnanců je riziko, že odpovědi budou zkreslené pracovním zařazením. Proto jsem losovala z obou skupin, aby soubor byl vyrovnaný a toto zkreslení se minimalizovalo. Pro získání druhého (srovnávacího souboru) jsem také použila výběr stratifikační, Vybrala jsem ze základního souboru osoby zaměstnané mimo státní správu, kteří nejsou v žádném pracovním kontaktu s vietnamskou komunitou.

Složení souboru (tzn. těch, kteří dotazník vyplnili a odevzdali) pro ověření hypotézy je následující:

Pohlaví:

Muži celkem 30, z toho 17 úředníků, 13 zaměstnaných mimo státní správu

Ženy celkem 40, z toho 16 úřednic, 24 zaměstnaných mimo státní správu

Vzdělání:

SŠ 27 respondentů

VŠ 43 respondentů

Věk:

20 – 40 let 30 respondentů

40 – 60 let 38 respondentů

nad 60 let 2 respondenti

V průběhu průzkumu jsem položila také pět doplňujících otevřených otázek, které měly zpřesnit výsledky mého průzkumu a podat „plastičtější“ obraz o xenofobních postojích státních zaměstnanců. Soubor pro tyto doplňující otázky je tvořen všemi státními zaměstnanci z výše uvedeného souboru a rozšířen o 21 státních zaměstnanců, vybraných dalším losováním ze základního souboru. Jde tedy celkem o 54 zaměstnanců finančních úřadů, kteří odpovídali na otázky doplňující.

Respondenti účastníci se průzkumu překvapili zejména velkým zájmem o problematiku. Očekávala jsem nízkou návratnost dotazníků, ale opak byl pravdou. V průběhu distribuce a vyhodnocování dotazníků jsme otázku xenofobie mezi kolegy a přáteli mnohokrát diskutovali a bylo citelné, že oslovení cítí potřebu o této věci otevřeně hovořit. Vysvětluji si to tak, že v naší zemi stále ještě nenastala veřejná diskuse bez politické korektnosti, tak jak je tomu například v Nizozemí.

Výzkumná metoda

Vzhledem k tématu a časovému omezení volím **kvantitativní metodu dotazníkového šetření**.

Dotazník je tvořen uzavřenými otázkami a je rozdělen na dvě části. První část směřuje do osobní sféry dotazovaných. Otázky na možnost sousedských, přátelských, případně partnerských vztahů (tedy vztahy neformální, kde mám možnost volby) považuji osobně za nejvhodnější způsob, jak latentní xenofobii zkoumat. Druhá část je tvořena dotazy, které se týkají problematiky přistěhovalectví obecně. Dotazník měl zjistit vztah zaměstnanců státní správy (kteří pracovní přichází do styku s Vietnamci) k vietnamské komunitě, a to ve srovnání se skupinou zaměstnanců, kteří pracují mimo státní správu a s Vietnamci se pracovní nestýkají. **Nezávisle proměnnou je zde tedy pracovní zařazení dotazovaných a proměnnou závislou pak míra xenofobních postojů**. Pokoušela jsem se zjistit, zda pracovní kontakty dotazovaných s Vietnamci mají vliv na míru xenofobních postojů. Uzavřené otázky se dobře vyhodnocují, ale pro zkoumání tak složité záležitosti, jakou postoje bezpochyby jsou, nejsou zcela vyhovující.

Proto jsem položila ještě pět doplňujících otevřených otázek, kde mohli oslovení vyjádřit svůj postoj v plné šíři. Získané doplňující odpovědi jsem se pokusila kvantifikovat. Kvantifikace otevřených otázek je však velice obtížná. I když jsem k tomuto úkolu přistupovala velice odpovědně a snažila se je interpretovat maximálně objektivně, nelze se vyhnout určitému subjektivnímu zkreslení z mé strany jako vyhodnocujícího.

Získaná data jsem zpracovala tak, že jsem sečetla počet odpovědí a vyjádřila je procentuelně v grafech. Každá z těchto metod má tedy své výhody i nevýhody. Jejich spojením se snad podařilo získat poměrně objektivní informace.

Dotazník byl distribuován v průběhu listopadu elektronicky a v tištěné podobě. Součástí byl také přehledný návod, jak dotazník vyplňovat, včetně poděkování respondentům za spolupráci. Návratnost dotazníků byla cca 80%, tedy vyšší než jsem předpokládala v projektu.

Průzkum

Ještě před započítím průzkumu jsem si udělala menší sondu mezi dotazovanými úředníky. Jednak jsem si na menší skupině chtěla ověřit, zda pokládaným dotazům rozumí, a dále zjistit formou osobních pohovorů, jak k Vietnamcům přistupují profesně. Dotázaní zaměstnanci vyloučili, že by dělali jakýkoli rozdíl mezi českým a vietnamským občanem. Svě chování považují za naprosto profesionální. Jediný problém vidí v jazykové bariéře. Určitou míru předsudků připustili u rómského etnika. Překvapujícím zjištěním bylo, že více než 50% dotázaných by přivítalo nějakou formu školení, jak komunikovat z občany z jiného kulturního prostředí. Překvapující je to zejména proto, že osobně vím, jaká nechuť panuje mezi mými kolegy ve vztahu k vzdělávacím akcím.

1. Měl jste někdy v dětství nebo v současné době máte nějakého známého či přítele z vietnamské komunity?

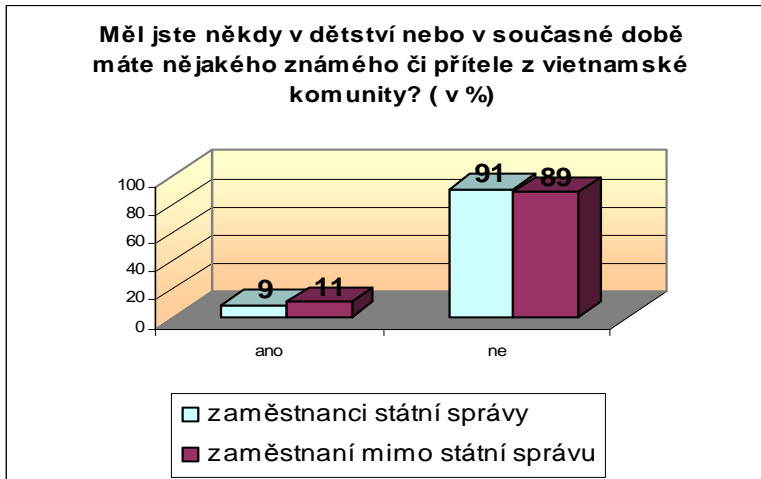
Tabulka č. 1

Měl jste někdy v dětství nebo v současné době máte nějakého známého či přítele z vietnamské komunity?	počty odpovědí celkem
ne	63
ano	7

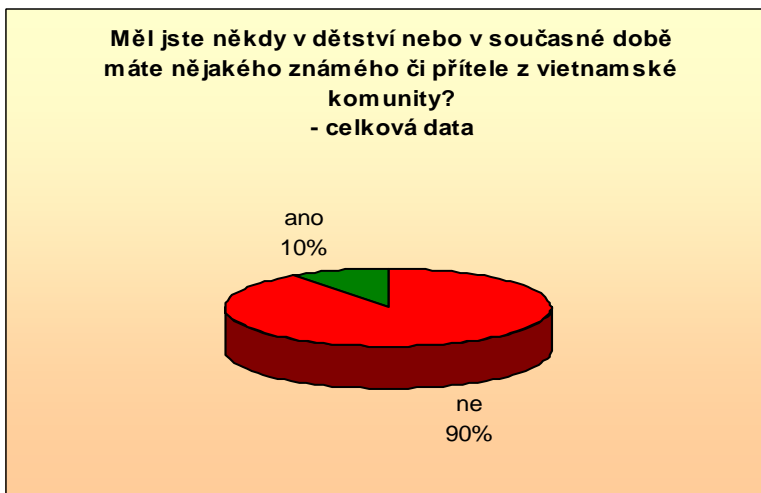
Tabulka č. 2

Měl jste někdy v dětství nebo v současné době máte nějakého známého či přítele z vietnamské komunity?	počty odpovědí zaměstnanců státní správy	počty odpovědí zaměstnaných mimo státní správu
ano	3	4
ne	30	33

Graf č. 1

Graf č. 2

Tímto dotazem mělo být zjištěno, zda povědomí o vietnamské komunitě vychází i z osobních zkušeností, nebo je představa dotazovaných utvářena zprostředkovaně. Také měl tento dotaz dát odpověď na otázku, zda je vietnamská komunita opravdu tak uzavřená, jak se tvrdí. V oficiálním průzkumu *Centra veřejného mínění „Názory české veřejnosti na cizince v ČR“* z roku 2009 respondenti překvapivě uvedli, že mají více známých mezi Vietnamci než mezi Slováky, s kterými nás pojí společná minulost i kultura. I v mém průzkumu 10% dotazovaných odpovědělo, že nějakého známého či přítele z Vietnamu mělo nebo má. Vzhledem k výběrovému souboru, kdy všichni mají minimálně SŠ a životním stylem patří k střední vrstvě, nepředpokládám, že by se tyto lidé běžně přátelili s cizími „trhovci“, jak o nich hovoří média. Je spíše možné, že roste společenský status vietnamské komunity, a proto vzniká více přátelských

kontaktů. Toto tvrzení by se však dalo opřít pouze o relevantní data, a ta bohužel nemá k dispozici ani *Centrum veřejného mínění*. Každopádně většina respondentů si představu o Vietnamcích vytváří jinak než osobní zkušeností. Lidé pracující mimo státní správu mají známé mezi Vietnamci častěji, ale naprosto zanedbatelně.

Doplňující otázka k otázce č. 1

Napište první kladnou a první zápornou věc, která se Vám vybaví při slově Vietnamci. Dotazovaní mohli uvést i více možností.

Tabulka č. 3

Napište první kladnou věc, která se vám vybaví při slově Vietnamci	počty odpovědí celkem
pracovitost	22
snahovitost	4
píle	4
skromnost	4
dobré jídlo	3
levné zboží	3
podnikavost	3
sounáležitost	1
rodinné hodnoty	1
přizpůsobivost	1
vůle po lepším životě	1
tržnice	1

Tabulka č. 4

Napište první zápornou věc, která se vám vybaví při slově Vietnamci	počty odpovědí celkem
neplacení daní, výroba a prodej padělků, pašování zboží	17
výroba a distribuce drog	7
nekvalitní zboží	5
nekvalitní jídlo	4
kriminalita	3
špatná čeština	3
špatná hygiena	3
uzavřenost	2
vlezlost	2
likvidace průmyslu	2
stánkový prodej	2
nevypočitatelnost	2
je jich tu příliš	2
životní styl obecně	1
přísná výchova dětí	1
nadměrná pracovitost	1
mafiašské praktiky	1
nevypočitatelnost	1
tržnice	1

Jak je zřejmé z odpovědí na otázku č. 1, dotazovaní si představu o vietnamské komunitě vytváří spíš zprostředkovaně. Zajímalo mě, jaké je povědomí o Vietnamcích a jak vzniká, když dotazovaní většinou nejsou v osobních vztazích s touto komunitou. Proto byli respondenti vyzváni, aby uvedli víceméně první asociaci, která se jim vybaví při pojmu Vietnamci. V případě kladných vlastností zcela přesvědčivě převládla odpověď *pracovitost*, kterou v celkových datech uvedlo 47% dotazovaných, tedy téměř polovina respondentů. Na dalších místech se umístila *snaživost, píle a skromnost*. Určitá část dotazovaných neuvedla žádnou kladnou vlastnost.

Pracovitost je vlastností, která je v západní civilizaci orientované na výkon velmi ceněna. Do povědomí dotazovaných se dostala částečně osobní zkušeností (dotazovaní chodí do vietnamských bister, nakupují na tržnicích apod.) a možná také na základě obecně přijímané představy o pracovitosti východních ras. Výše uvedená mediální analýza sice ukazuje, že druhá největší část článků v tisku je věnována obchodním aktivitám Vietnamců, ale tyto články hovoří o Vietnamcích spíše pejorativně jako o „trhovcích“ a zmiňují změnu jejich podnikatelských aktivit. Pracovitost není zřejmě mediálně atraktivní téma.

V případě záporných vlastností se na prvním místě umístilo *neplacení daní, výroba a prodej padělků a pašování zboží* (jedna kategorie). Druhou nejčastější odpovědí je *výroba a distribuce drog*. Pořadí uváděných negativních asociací spojených s Vietnamci je následující: *neplacení daní, výroba a prodej padělků a pašování zboží* (28%), *výroba a distribuce drog* (11%), *nekvalitní zboží* (8%), *nekvalitní jídlo* (7%), *kriminalita* (5%), *špatná čeština* (5%) atd. Zjištěné negativní asociace spojené s Vietnamci mají nejčastěji základ v mediálních informacích. S výjimkou některých lze tyto informace získat osobní zkušeností obtížně.

2. Vadilo by vám mít Vietnamce za souseda?

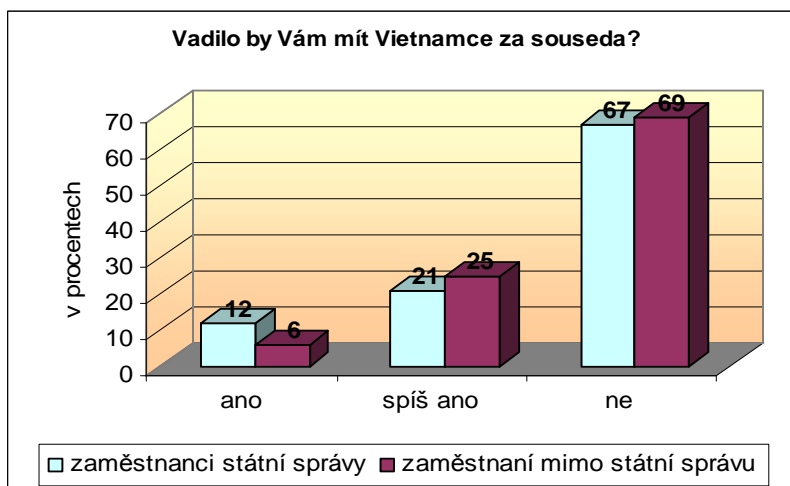
Tabulka č. 5

Vadilo by Vám mít Vietnamce za souseda?	počty odpovědí celkem
ne	48
spíš ano	16
ano	6

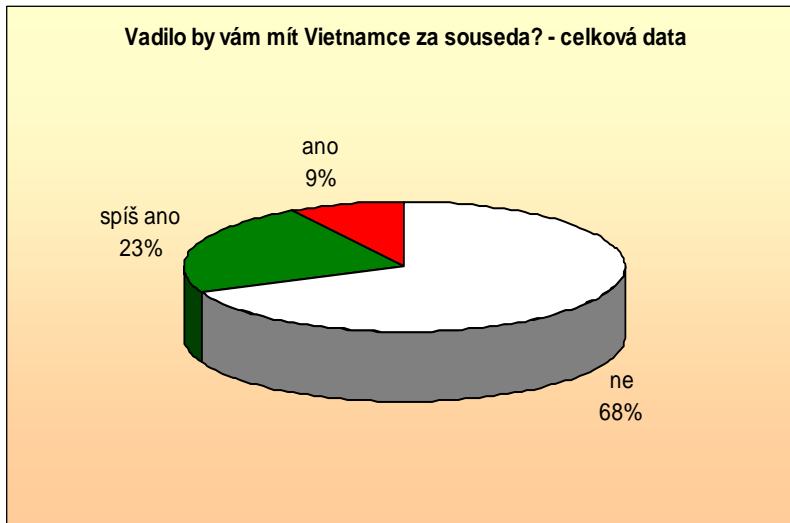
Tabulka č. 6

Vadilo by Vám mít Vietnamce za souseda?	počty odpovědi zaměstnanců státní správy	počty odpovědi zaměstnaných mimo státní správu
ano	4	2
spíš ano	7	9
ne	23	25

Graf č. 3

Graf č. 4

V druhé otázce se dostáváme k problému susedství. Jde už o osobní vztah, ale soused je stále někdo, za kým mohu zavřít dveře a mám své soukromí. V tomto druhu vztahu mohou obě strany volit, zda se budou stýkat či nikoli. Většina dotázaných (68%) tvrdí, že by jim Vietnamec jako soused nevadil. Zaměstnanci státní správy jsou rezolutnější a odmítají eventualitu susedství více než druhá část respondentů (12% proti 6% - *Vietnamec by mi jako sused vadil*), ale v celkovém součtu odmítavých

odpovědí tzn. *ano vadil a spíše vadil* je stav opět vyrovnaný (33% proti 31%). Stejně tak odpovědi *ne, nevadil* jsou u obou skupin vyrovnané (67% proti 69%). Z výsledku lze usoudit, že sousedství s Vietnamci nepředstavuje pro dotazované žádný velký problém. 68% respondentů, kterým by Vietnamec jako soused nevadil je dostatečně výmluvné číslo. Rozdíl mezi zaměstnanci státní správy a druhým souborem respondentů není nijak významný.

3. Dovedete si představit kolegu Vietnamce?

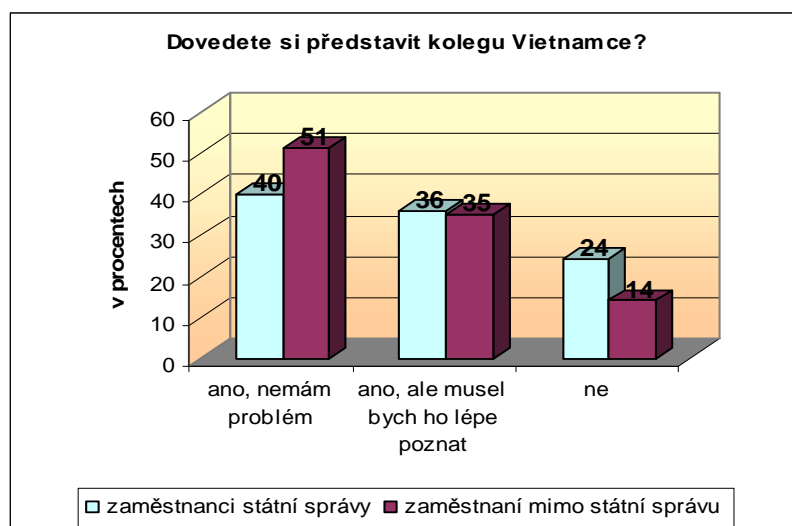
Tabulka č. 7

Dovedete si představit kolegu Vietnamce?	počty odpovědí celkem
ano, nemám problém	32
ano, ale musel bych ho lépe poznat	25
ne	13

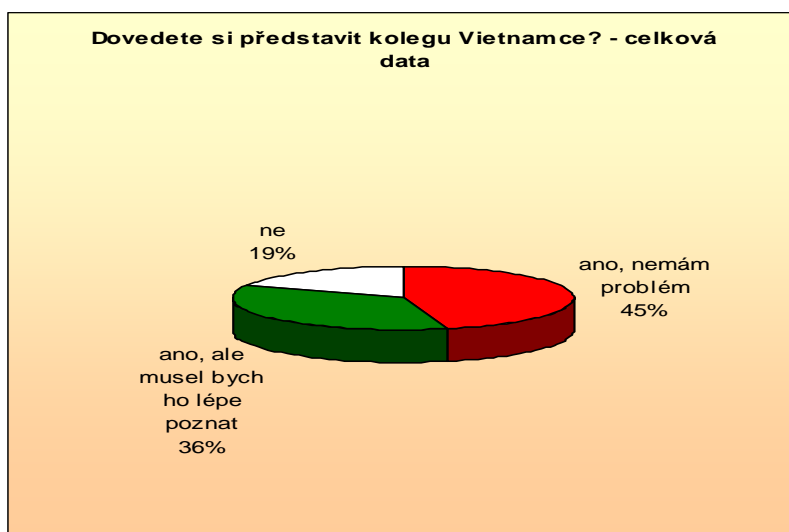
Tabulka č. 8

Dovedete si představit kolegu Vietnamce?	počty odpovědí zaměstnanců státní správy	počty odpovědí zaměstnaných mimo státní správu
ano, nemám problém	13	19
ano, ale musel bych ho lépe poznat	12	13
ne	8	5

Graf č. 5

Graf č. 6

Třetí otázka směřuje k pracovním vztahům. Moje otázky byly záměrně odstupňovány tak, aby šly od nejméně osobních až po velmi osobní. Kolegiální vztah je z mého pohledu bližší než sousedský. Musíme spolupracovat, trávíme společně hodně času, možná více než s rodinou. Přesto se ukázalo, že dotazovaným vadí představa pracovního vztahu méně než sousedství (81% proti 68%). Považujeme snad sousedství za něco více intimního, protože se odehrává blízko místa, kde trávíme čas se svými blízkými? Pouze 19% dotázaných si nedovede představit Vietnamce jako kolegu. 81% dotázaných (v celkovém součtu odpovědí *ano, nemám problém* a *ano, ale musel bych ho lépe poznat*) si tuto situaci představit dovede. Zde taky vidíme první významnější rozdíl v odpovědích zaměstnanců státní správy a těch, kteří pracují mimo tuto sféru. Zaměstnanci státní správy jsou v tomto ohledu odmítavější k představě, že Vietnamec bude jejich kolegou. To bych si však nevysvětlovala větší mírou xenofobních postojů, ale spíše specifičností práce státního zaměstnance. I když si odmyslím fakt, že zaměstnancem určitých složek může být pouze občan ČR, určitě je občan Vietnamu přijatelnější jako konstruktér v soukromé firmě než jako výběrčí daní.

4. Vadilo by Vám vietnamské dítě jako kamarád vašeho dítěte?

Tabulka č. 9

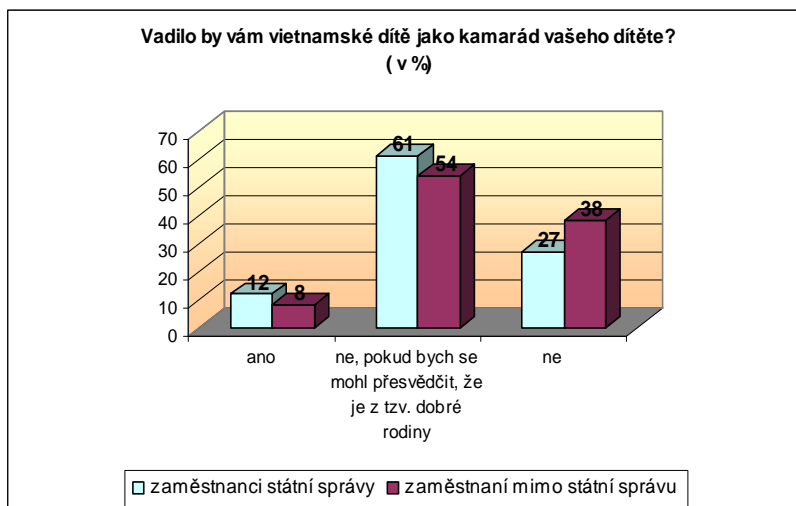
Vadilo by vám vietnamské dítě jako kamarád vašeho dítěte?	počty odpovědí celkem
ne, pokud bych se mohl přesvědčit, že je z tzv. dobré rodiny	40
ne	23
ano	7

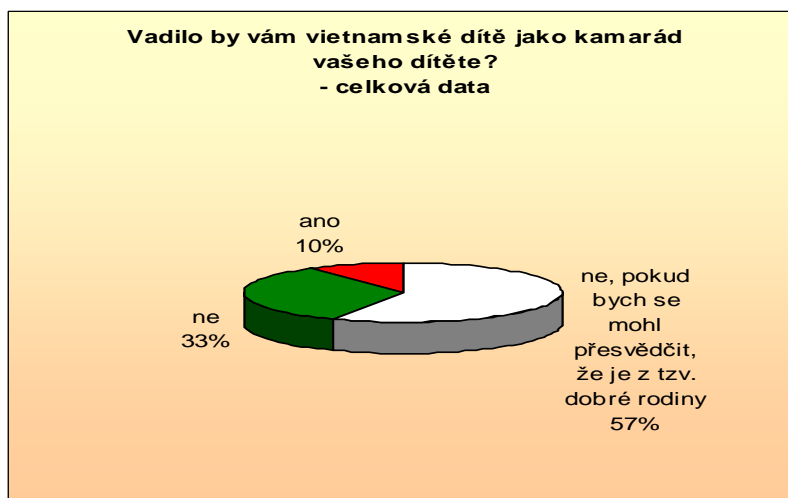
Tabulka č. 10

Vadilo by vám vietnamské dítě jako kamarád vašeho dítěte?	počty odpovědí zaměstnanců státní správy	počty odpovědí zaměstnaných mimo státní správu
ano	4	3
ne, pokud bych se mohl přesvědčit, že je z tzv. dobré rodiny	20	20
ne	9	14

Graf č. 7

Graf č. 8

Čtvrtá otázka se začíná dotýkat našich rodinných vztahů. Přesto počet zamítavých odpovědí je ještě nižší než v předchozích otázkách. Pouze 10% dotázaných uvedlo, že by si vietnamské dítě jako kamaráda svého dítěte nedovedlo představit. Vysoké procento dotázaných (57%) by se nejdříve muselo přesvědčit, že jde o dítě z tzv. dobré rodiny. Nutnost přesvědčit se o kvalitách jedince je o 21% vyšší než u kolegiálních vztahů, což logicky vyplývá z druhu vztahu. Přesto bychom se podle výsledků mohli domnívat, že děti Vietnamců jsou vnímány ještě pozitivněji než jejich rodiče. Jednak je to dáno skutečností, že vietnamské děti jsou běžně spolužáky našich

děti (znají dobře češtinu a mají i evropskou identitu) a také média o nich často hovoří v souvislosti se studijními úspěchy, snahou vietnamských dětí se přizpůsobit a dokonce vyniknout v naší společnosti. Zaměstnanci státní správy jsou v této věci odmítavější, ale opět nijak výrazně (12% proti 8% uvádí, že si kamarádský vztah svého dítěte s Vietnamcem nedokáže představit).

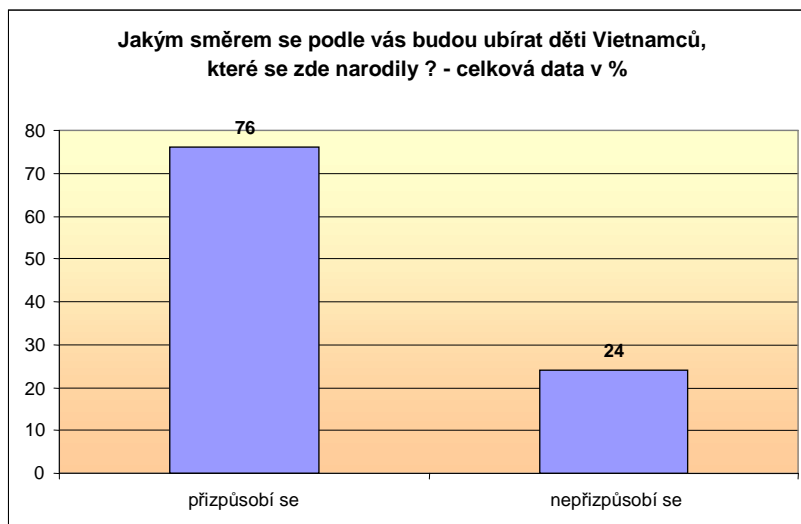
Doplňující otázka k otázce č. 4

Jakým směrem se podle Vás budou ubírat děti Vietnamců, které se zde narodily?

Tabulka č. 11

Jakým směrem se podle Vás budou ubírat děti Vietnamců, které se zde narodily?	počty odpovědí celkem	
přizpůsobí	22	41
přizpůsobí jsou chytrí a pracovití	7	
přizpůsobí, je jich málo a nejsou to Arabové	6	
spíš se přizpůsobí	3	
přizpůsobí a budou lepší než Češi	2	
přizpůsobí se a odejdou	1	
nepřizpůsobí	10	13
vystudují a budou pracovat pro vietnamskou mafii	2	
nepřizpůsobí, jen budou mít "ostřejší lokty"	1	

Graf č. 9

Tato doplňující otázka měla potvrdit můj předpoklad, že děti Vietnamců jsou přijímány pozitivněji než jejich rodiče, jak naznačují výsledky otázky č. 4. Respondenti měli odpovědět, co si myslí o možnostech integrace dětí Vietnamců, zda je možná či nikoliv. 76% všech dotazovaných se domnívá, že se děti Vietnamců přizpůsobí a bez problému integrují do naší společnosti. Toto číslo je dostatečně vysoké. Potvrdil se můj předpoklad, že děti Vietnamců jsou vnímány pozitivně a „víra“ v jejich integraci do společnosti je velká.

5. Dovedete si představit, že vaše dítě si vybere za životního partnera Vietnamce?

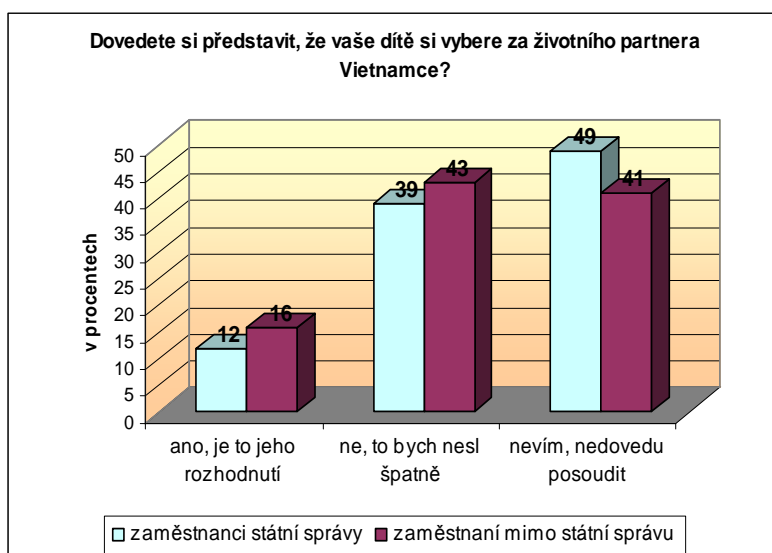
Tabulka č. 12

Dovedete si představit, že vaše dítě si vybere za životního partnera Vietnamce?	počty odpovědí celkem
nevím, nedovedu posoudit	31
ne, to bych nesl špatně	29
ano, je to jeho rozhodnutí	10

Tabulka č.

Dovedete si představit, že vaše dítě si vybere za životního partnera Vietnamce?	počty odpovědí zaměstnanců státní správy	počty odpovědí zaměstnaných mimo státní správu
ano, je to jeho rozhodnutí	4	6
ne, to bych nesl špatně	13	16
nevím, nedovedu posoudit	16	15

Graf č. 10

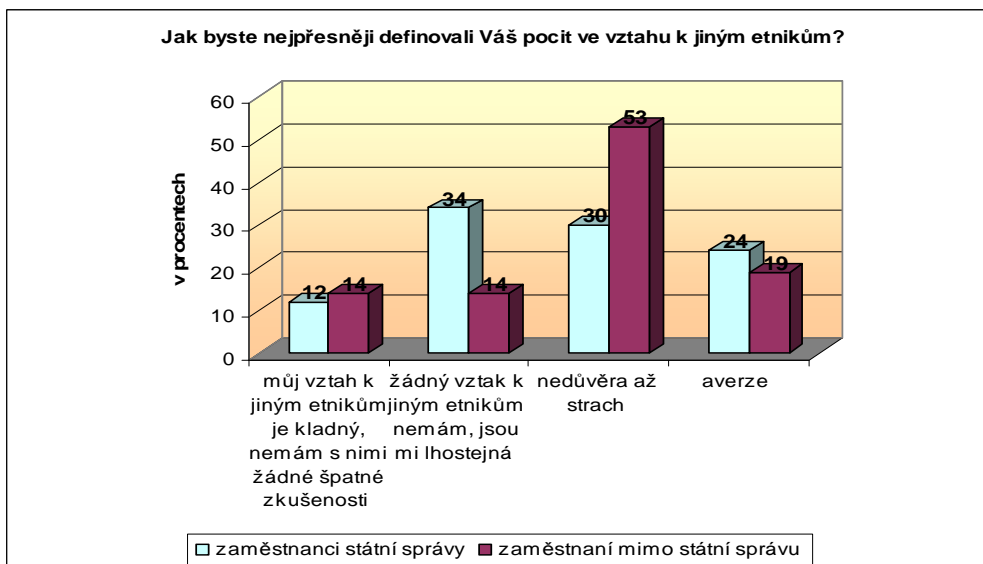
Graf č. 11

Pátá otázka směřuje k vztahům partnerským. Zde se poměr odpovědí obrátil. Je zde vysoké procento dotazovaných, která tuto věc nedokáže posoudit (45%). Dá se předpokládat, že mnozí volili tuto odpověď, aby se vyhnuli jednoznačné odpovědi. Pouze 14% dotazovaných je natolik liberální, že uvedlo odpověď *ano, je to jeho rozhodnutí*. Je zřejmé, že přijetí někoho z jiné kultury přímo do rodiny není přijímáno tak pozitivně, jako v případě jiných druhů vztahů. Zasahuje příliš do naší intimní sféry. Opět se prokázalo, že rozdíl v odpovědích státních zaměstnanců a respondentů zaměstnaných mimo tuto sféru není nijak výrazný. *Ano, je to jeho rozhodnutí*, volili častěji zaměstnaní mimo státní správu (12% proti 16%), ale odmítavou odpověď *ne, to bych nesl špatně*, volili méně zaměstnanci státní správy (39% proti 43%).

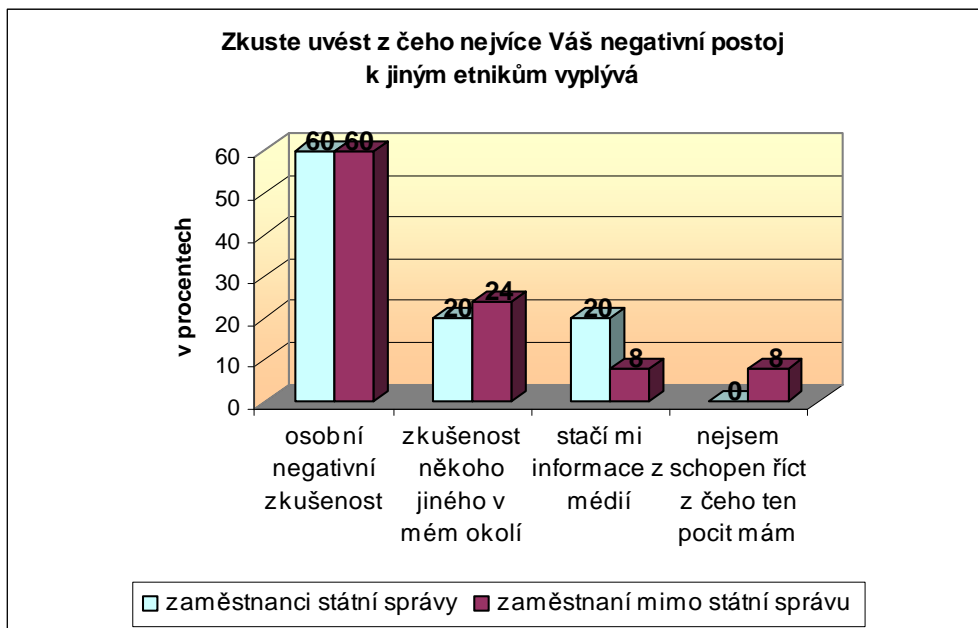
6. Jak byste nejpřesněji definovali Váš pocit ve vztahu k jiným etnikům

Graf č. 12

7. Zkuste uvést, z čeho nejvíce Váš negativní postoj k jiným etnikům vyplývá.
(na tuto otázku odpovídejte pouze, pokud jste v otázce č. 6 volili odpovědi *nedůvěra až strach a averze*)

Graf č. 13

V těchto dvou otázkách měli respondenti vyjádřit co nejpřesněji svůj postoj k jiným etnickým a rasovým skupinám, a pokud se ukázal jako negativní, uvést důvod těchto negativních postojů. V otázce č. 6 vidíme zatím asi nejvýraznější rozdíl mezi odpověďmi zaměstnanců státní správy a srovnávacím souborem respondentů. Zaměstnanci státní správy daleko častěji volili odpověď *žádný vztah k jiným etnikům nemám, jsou mi lhostejná* (34% proti 14%) a zaměstnaní mimo státní správu dávali výrazně přednost odpovědi *nedůvěra až strach* (53% proti 30%). *Nedůvěra až strach* je v celkovém součtu obou skupin nejčastější odpovědí (43%). Je obtížné najít pro tento jev vysvětlení. Zasloužil by hlubší analýzu. Jediné možné vysvětlení vidím v profesní stránce. Profese státního zaměstnance souvisí i s možností vystupovat z pozice moci a možná to má dopad i na smýšlení o jiných skupinách. Proto pojmenovali častěji lhostejnost a nikoli strach.

V následující otázce měli dotazovaní určit, z čeho případný negativní postoj vyplývá. Obě sledované skupiny uvedly ve vzácné shodě (60% proti 60%), že jejich

negativní postoj je dán osobní zkušeností. Tady si můžeme všimnout, jak „zrádné“ mohou být uzavřené odpovědi. Co to je osobní negativní zkušenost? Je výrazný rozdíl, jestli mě např. někdo z jiného etnika okradl nebo se mi pouze nelíbí jeho hlasitější projev. Já jako dotazující jsem měla na mysli spíš možnost první a dotazovaní (podle počtu odpovědí 60%) mají zřejmě na mysli druhou možnost. Zaměstnaní mimo státní správu volí častěji možnost *zkušenost někoho jiného v mém okolí* (20% proti 24%) a ještě větší rozdíl vidíme u možnosti *stačí mi informace z médií*, kterou více volili zaměstnanci státní správy (20% proti 8%).

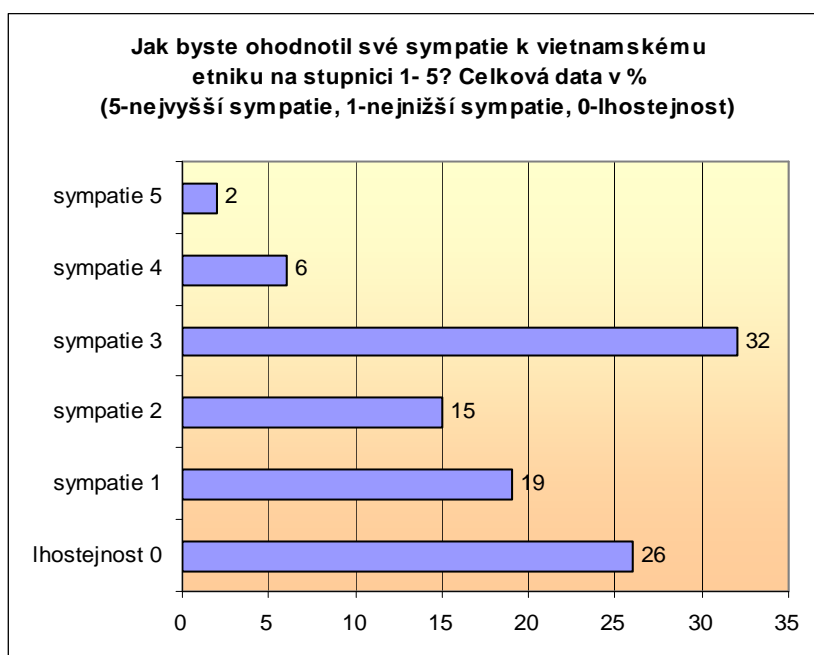
Doplňující otázka k otázkám č. 6 a č. 7

Jak byste ohodnotil své sympatie k vietnamskému etniku na stupnici 1-5 ? (5-nejvyšší sympatie, 1- nejnižší sympatie, 0-lhostejnost)

Tabulka č. 13

Jak byste ohodnotil své sympatie k vietnamskému etniku na stupnici 1-5 ? (5 - nejvyšší sympatie, 1 - nejnižší sympatie, 0-lhostejnost)	počty odpovědí celkem
lhostejnost 0	14
sympatie 1	10
sympatie 2	8
sympatie 3	17
sympatie 4	3
sympatie 5	1

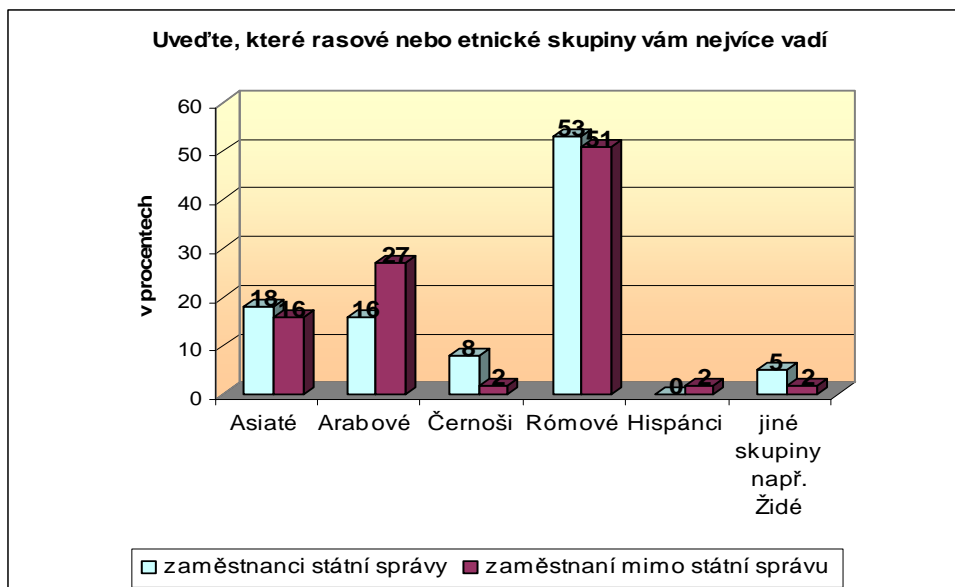
Graf č. 14

V otázce č. 5 a 6 se ukázalo, že jiná etnika nevnímají dotazovaní nijak zvlášť pozitivně. 34% státních zaměstnancům jsou lhostejná, 30% pociťuje vůči jiným etnikům nedůvěru až strach a 24% státních zaměstnanců dokonce averzi. Jen 12% státních zaměstnanců má k jiným etnikům kladný vztah. Proto jsem položila doplňující dotaz, kde jsem metodou škálování chtěla zjistit míru sympatií pouze k vietnamskému etniku. V celkových datech je nejčastější odpovědí střední míra sympatií (hodnota 3), kterou uvádí 32 % dotazovaných., druhou nejčastější odpovědí je lhostejnost k vietnamskému etniku (26%). Přestože sympatie nejsou mimořádně vysoké (a to bych u cizinců ani nepředpokládala), tak největší část dotazovaných volila hodnotu 3 (střední míra sympatií). Je tu tedy rozpor. Na jedné straně odmítavý postoj k jiným etnikům a střední míra sympatií k Vietnamcům. Bohužel se domnívám, že synonymem pojmu etnika jsou pro dotazované Rómové. Tento můj předpoklad vychází i z odpovědí na další otázku, kde negativní postoj k této skupině deklaruje 53% zaměstnanců státní správy.

8. Uved'te, které rasové nebo etnické skupiny vám vadí (na tuto otázku odpovídejte pouze, pokud jste v otázce č. 6 volili odpovědi *nedůvěra až strach a averze*). Dotazovaní mohli uvést i více možností.

Graf č. 15

V odpovědích na otázku č. 8 je zřejmé, že negativní přístup k jiným etnikům má dva zdroje. Je vyšší u skupin, s kterými jsme v osobním kontaktu (Rómové 52% a Asiaté 17% v celkových datech), a u skupin, které nám jako „nepřítele“ předkládají média (Arabové 22% v celkových datech). Antisemitismus se neprokázal. Židé, kteří na našem území žijí, se umístili s 3% v celkových datech na předposledním místě před Hispánci, s kterými má naše společnost zkušenost naprosto minimální.

Doplňující otázka k otázce č. 8

3. Jsou nějaké skupiny lidí, které vám vysloveně vadí.

Dotazovaní mohli uvést i více možností.

Tabulka č. 14

Jsou nějaké skupiny lidí, které vám vysloveně vadí?	počty odpovědí celkem
Rómové	32
bezdomovci	16
lidé parazitující na soc. systému	7
lidé páchající trestnou činností	4
Arabové	4
homosexuálové	4
nikdo	3
nikdo, když si mě nevšímá	2
narkomani	2
devianti	2
Asiaté	1
osoby jiné rasy	1
politici	1
antisemité	1
policisté	1
lidé, kteří závidí ostatním	1
katolíci	1
punkeři	1
lidé nedbající hygieny	1
neplatiči daní	1

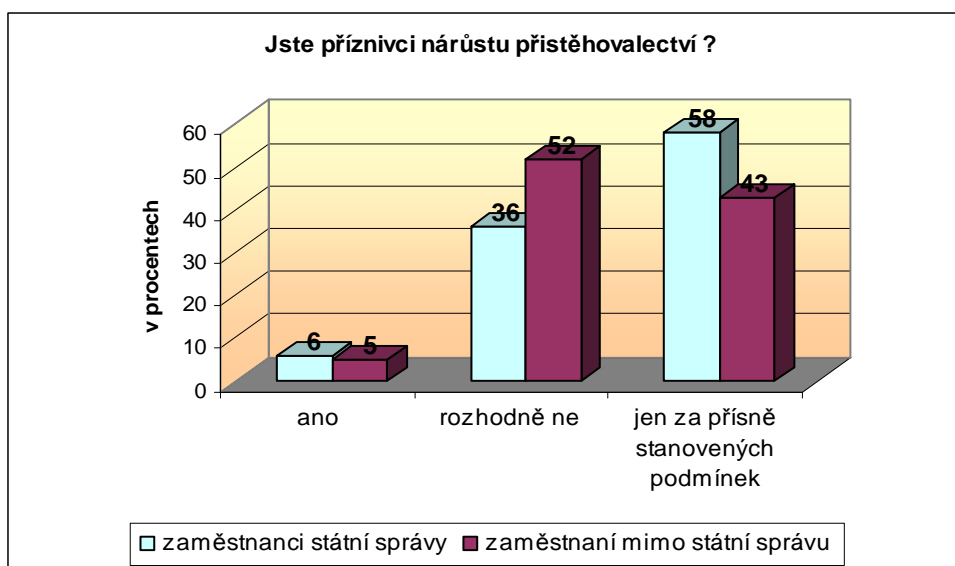
Graf č. 16

Tato otázka zní obdobně jako otázka č. 8, ale ta byla jednak limitována nutností výběru a také byla omezena na rasové nebo etnické skupiny. Xenofobie však není zaměřena pouze na skupiny etnické či rasové, ale i na další skupiny, které se odlišují od většinové společnosti. **Jejím hlavním smyslem však bylo zjistit, zda respondenti při možnosti volného výběru špatně přijímaných skupin zvolí Vietnamce. Zdá se, že Asiaté zřejmě dotazovaným nevadí.** Při možnosti volného výběru zvolil Asiaty pouze jeden dotazovaný. Přímo Vietnamce neuvedl nikdo. Pořadí je následující: Rómové (37%), bezdomovci (19%), lidé parazitující na sociálním systému (8%), lidé páčající trestnou činnost (5%) Arabové (5%), homosexuálové (5%). Považuji za zvláštní jev, že skupina lidí, která se od většiny odlišuje pouze sexuální orientací je odmítána stejně jako Arabové (které média dlouhodobě předkládají jako hlavního „nepřítele“ západní civilizace) a lidé páčající trestnou činnost. Liberální postoj, který tato společnost deklaruje vůči homosexuálním jedincům, nemusí být nutně pravdivý. Toto tvrzení by však bylo nutné ověřit v reprezentativním výzkumu. **Umístění Rómů (a to i v otázce č. 8) a bezdomovců na čelních pozicích by mohlo potvrzovat, že xenofobie není v naší společnosti svázána s etnikem či rasou, ale s životním stylem posuzovaných skupin.**

9. Jste příznivci nárůstu přistěhovalectví ?

Graf č. 17

Jak vidíme z předchozího grafu, nelze považovat dotazované za příznivce přistěhovalectví. V celkových datech pouze 6% dotazovaných odpovídá na tuto otázku kladně, 50% dotazovaných (celková data) si zřejmě uvědomuje, že přistěhovalectví je reálný fakt, který těžko lze úplně zastavit. Tato skupina však požaduje přísně stanovené podmínky pro přijímání imigrantů. Poměrně velká skupina 44% (v celkových datech) je naprosto odmítavá k přistěhovalectví. Rozdíl mezi zaměstnanci státní správy je následující: ve skupině pracujících mimo státní správu je více odpůrců přistěhovalectví (36% proti 52%). Úředníci ve větší míře přijímají přistěhovalectví za přísně stanovených podmínek (58% proti 43%).

Nyní si srovnáme data s výzkumem *Centra veřejného mínění* s názvem „*Měla by ČR přijímat uprchlíky?*“⁹⁹, který se uskutečnil v roce 2009. Zde byla položena otázka, zda by měla ČR přijímat uprchlíky. Odpovědi byly koncipovány obdobně. Názor, že by ČR měla přijímat pouze některé uprchlíky, zastává v oficiálním průzkumu 68% dotazovaných. K možnosti vůbec nepřijímat uprchlíky se kloní 19% dotazovaných, zatímco přijímat bežence bez rozdílu by prosazovalo 7% dotázaných.

Z obou průzkumů je zřejmé, že 20 let po pádu totality už společnost pochopila, že přistěhovalectví nelze zastavit. Největší skupiny v obou průzkumech prosazují

⁹⁹ Centrum pro výzkum veřejného mínění, Kdo je to cizinec? http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100892s_ov90410a.pdf, 2009

selekcí při výběru přistěhovalců. V tom jsou naši občané zajedno s naší i evropskou politickou reprezentací.

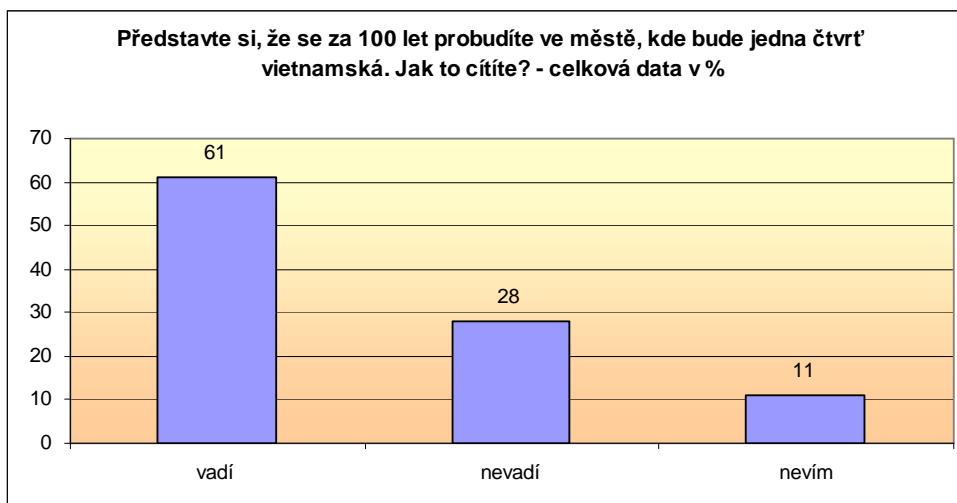
Doplňující otázka k otázce č. 9

Představte si situaci, že se jednoho dne probudíte o 100 let později v městě, kde žijete. Vietnamská komunita tu bude trvale usazená a vy budete žít ve městě, kde se jedna z velkých čtvrtí bude jmenovat Hanoi, bude plná asijských bister, buddhistických klášterů a na ulicích bude znít vietnamština. Co si o tom myslíte?

Tabulka č. 15

Představte si situaci, že se jednoho dne probudíte o 100 let později v městě, kde žijete. Vietnamská komunita tu bude trvale usazená a vy budete žít ve městě, kde se jedna z velkých čtvrtí bude jmenovat Hanoi, bude plná asijských bister, buddhistických klášterů a na ulicích bude znít pouze vietnamština. Co si o tom myslíte?	počty odpovědí celkem	
vadí	25	33
vadí mi tato představa hodně	7	
spíš mi to vadí	1	
je to fakt s kterým se musíme smířit	5	6
nevím	1	
nevadí	7	15
nevadí, pokud budou dodržovat pravidla	3	
nevadí, lepší než rómská nebo arabská	3	
nevadí, konečně budeme kosmopolitní město	2	

Graf č. 18

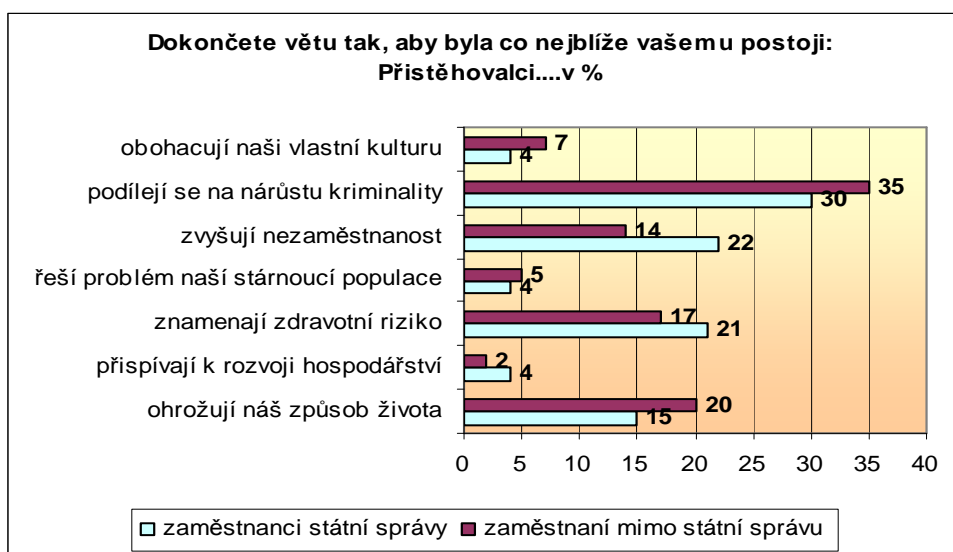

Smyslem této otázky bylo zjistit, jak se respondenti staví k situaci, která by mohla nastat v budoucnu a v mnoha evropských městech je záležitostí zcela běžnou. Jde o vytváření městských celků s převahou přistěhovalců. Volné odpovědi byly podřazeny do tří kategorií. *Tato představa mi vadí, nevím a tato představa mi nevadí.* Podle odpovědí je citelné, že na tuto skutečnost nejsme připraveni a potvrzují to i odpovědi na otázku č. 9. 61% dotázaných představa vietnamské čtvrti v jejich městě vadí. Důvodem bude jednak náš zvyk žít v homogenním prostředí, a také negativní zprávy ze zahraničí, kde jsou např. arabské komunity vnímány jako velký problém. Celková data jsou poměrně výmluvná. Představa vietnamské čtvrti *vadí* 61% dotazovaných, *nevadí* 28% dotazovaných a 11% udává odpověď *nevím*. A to se bavíme o skupině obyvatel, která je jinak poměrně dobře přijímaná.

10. Dokončete větu tak, aby byla co nejbližší vašemu postoji. Přistěhovalci...

Dotazovaní mohli uvést i více možností.

Graf č. 19

Tato otázka byla inspirována dalším průzkumem *Centra pro výzkum veřejného mínění* („*Názory české veřejnosti na cizince v ČR*“¹⁰⁰) z roku 2009. V mém průzkumu dotazovaní měli možnost uvést i více možností. V celkových datech se nejvíce

¹⁰⁰ Centrum pro výzkum veřejného mínění, *Názory české veřejnosti na cizince v České republice*, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100913s_ov90518.pdf, 2009.

dotazovaných přiklání k variantě, že přistěhovalci se podílejí na nárůstu kriminality (33%), dále, že představují zdravotní riziko (19%), zvyšují nezaměstnanost (18 %) a ohrožují náš způsob života (18%). První tři varianty byly dominující i ve výše uvedeném oficiálním průzkumu. A stejně tak se v obou průzkumech dotazovaní shodli, že názor o obohacování naší kultury, řešení stárnutí naší populace a rozvoj hospodářství prostřednictvím přistěhovalců je pouze „zbožným“ přáním politické reprezentace.

Při srovnání názorů zaměstnanců státní správy a srovnávacího souboru respondentů na prospěšnost či neprospěšnost imigrace vidíme určitý paradox. Lidé se stabilnějším zaměstnáním (úředníci) se více obávají nezaměstnanosti (14% proti 22%) a jako represivnější složka imigrantům méně připisují nárůst kriminality (30% proti 35%). Tady bych očekávala odpověď spíše opačnou.

V mediální analýze *Obraz Vietnamců v českých tištěných médiích*, kterou v roce 2007 zpracovala *Nadace rozvoje občanské společnosti*, se o Vietnamcích v českých tištěných médiích píše nejčastěji v souvislosti s kriminalitou. Za sledované období se Vietnamci v tomto kontextu objevili v téměř 50% všech zkoumaných článků.

Nepředpokládám, že by respondenti mého průzkumu byli pravidelnými čtenáři statistických ročenek, kde jsou zveřejňovány údaje o kriminalitě, počtu nakažených a nezaměstnaných. Zjištěné odpovědi lze také považovat za typické mediální informace.

Vyhodnocení poznatků

Průzkum ukázal následující skutečnosti: Mým předpokladem bylo, že **zaměstnanci státní správy pohlíží na vietnamské imigranty jako na vcelku integrální součást majoritní společnosti.** Tento fakt jsem se pokoušela ověřit v sérii dotazů týkajících se osobních vztahů. Tím, že si někoho tzv. „pustím k tělu“ jako souseda, kolegu, přítele svých dětí lze říct, že jsem ho přijal. **Odpovědi státních zaměstnanců ukazují, že se můj předpoklad potvrdil. 67% dotázaných státních zaměstnanců by Vietnamec nevadil jako soused, 76% by nevadil jako kolega, 88% by nevadilo vietnamské dítě jako přítel jejich dítěte, ale pouze 12% si vysloveně dovede představit, že se příslušník vietnamského etnika stane životním partnerem jejich dítěte. Z toho můžeme vyvodit následující:**

1) dotazovaní zřejmě považují sousedství za osobnější vztah než vztah kolegiální, přestože vztah pracovní je svým způsobem bližší

2) potomci Vietnamců jsou respondenty velmi dobře přijímáni

3) i přes tyto skutečnosti dotazovaní zatím nejsou ochotni přijmout občana Vietnamu do rodiny.

Moje domněnka, že častější pracovní kontakt s dobře „zapsanou“ menšinou xenofobní postoje snižuje, se v případě státních zaměstnanců nepotvrdila. Skupina státních zaměstnanců byla záměrně vybrána tak, aby obsahovala pouze ty, kteří se často pracovní s Vietnamci stýkají. V druhé skupině (zaměstnaní mimo státní správu) byly pouze respondenti, kteří do pracovního styku s Vietnamci nepřichází. Odpovědi obou skupin nevykazují žádné zásadní rozdíly. Odpovědi skupiny státních zaměstnanců se dokonce ukazují jako mírně odmítavější s výjimkou partnerských vztahů.

V dotazníku se projevil určitý nesoulad. Zatímco odpovědi na možnost osobních vztahů vyzněly pro Vietnamce pozitivně (s výjimkou partnerských vztahů), názor na přistěhovalce vyznívá hodně negativně. Přistěhovalce za přísně stanovených podmínek požaduje 58% dotazovaných státních zaměstnanců, ale dalších 36% je zcela proti přistěhovalcům. Jako riziko přistěhovalců tato skupina nejčastěji uvádí nárůst kriminality (30%).

Tato dichotomie se projevila i v oficiálním průzkumu *Centra pro výzkum veřejného mínění „Názory české veřejnosti na cizince“*¹⁰¹ z roku 2009, kde se uvádí: „Mezi obyvateli ČR převažuje názor, že občané jiných národností, ..., představují v měřítku celé republiky problém, k tomu se přiklání 68% dotázaných. Zajímavé je proto srovnání s otázkou, zda cizinci představují problém i v místě bydliště respondentů, kde naopak převažuje odpověď, že problém nepředstavují (53%). Jak je vidět z časového srovnání, nazírání na problematičnost cizinců pobývajících v naší zemi se u hodnocení celé ČR ve srovnání s měřeními v letech 2005 a 2008 zhoršilo, u hodnocení situace v místě bydliště však k významným změnám nedošlo.“

Pozitivní vztah k Vietnamcům na straně jedné a na straně druhé odmítavý přístup k přistěhovalcům si vysvětlují následovně: nazírání na Vietnamce si utváříme každodenní zkušeností s konkrétními lidmi. Naše děti chodí s Vietnamci do školy, bydlí v našem sousedství, chodíme do jejich večerky na nákup. Máme s touto skupinou osobní zkušenost, a ta naše obavy zřejmě zmenšuje. Negativní postoj k přistěhovalcům je utvářen nejčastěji skrze média. Přistěhovalce = hrozba. Kriminalita, zapálená auta v Paříži, boj o stavby minaretů. To nám média předkládají téměř každý den. **Potvrzuje**

---

¹⁰¹ Zdroj: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100913s_ov90518.pdf.

se tedy, že kladné povědomí o Vietnamcích vychází více z běžných, každodenních kontaktů a negativní pocity vůči přistěhovalcům obecně mají hlavní původ v zprostředkovaných informacích.

Dále měl být objasněn vztah respondentů k jiným etnickým a rasovým skupinám. Státní zaměstnanci při pojmenování svého vztahu k jiným etnikům použili nejčastěji odpověď *žádný vztah k nim nemám, jsou mi lhostejní* (34%). Pokud deklarovali negativní postoj, uváděli, že nejčastěji vyplývá z osobní zkušenosti (60%). Za nejvíce problematickou etnickou skupinu považují Rómy (53%). Mezi skupiny obyvatel, které vadí státním zaměstnancům nejvíce (bez ohledu na etnický či rasový původ), patří opět Rómové (36%), dále bezdomovci (18%). 5% dotazovaných uvedlo také homosexuály. Asiaty uvedl pouze jediný respondent.

Pokud vyjdu i z mých poznatků v části teoretické, ukazuje se, že xenofobie není spojena s rasovou či etnickou příslušností, ale se sociálním statutem. Toto poznání je významné pro sociálně pedagogickou praxi. Sociální pedagogika, pokud má přispět ke zmírňování xenofobních postojů ve společnosti, musí svou pozornost více zaměřit na inkluzivní vzdělávání vyloučených skupin obyvatel a nejen na multikulturní vzdělávání většinové společnosti. Rasová a etnická příslušnost není u xenofobních postojů rozhodující.

Je také třeba podporovat výchovu mediální. Zde se otvírá prostor i pro andragogiku, protože ani dospělí jedinci neumí správně vyhodnocovat informace získané z médií. Mediální informace, jak ukázal můj průzkum, mají zásadní vliv na míru xenofobních postojů.

Je také nutné více pracovat s cizinci na úrovni komunit a posilovat jejich jazykovou vybavenost. Dobrá znalost češtiny a přijetí základních pravidel většinové společnosti rovněž xenofobní projevy oslabuje. Důkazem jsou děti Vietnamců, které jsou podle mého průzkumu přijímány společností lépe než jejich rodiče.

ZÁVĚR

Nárůst přistěhovalectví je fenoménem, který zasáhl celou Evropu. Zatímco dříve byla kontinentem, odkud lidé ve velkém odcházeli do Nového světa, nyní se situace obrátila.

Každý z evropských států má s přistěhovalectvím jinak dlouhou zkušenost, každý k přistěhovalcům trochu jinak přistupuje. Některé státy preferovaly asimilacionismus jako např. Francie, jiné multikulturalismus jako např. Anglie a Nizozemí. Problémy se však nevyhnuly žádnému ze států bez ohledu na přístup. Je tedy nutné hledat přístupy nové, možná méně idealistické, více orientované do praxe, které by nastalou situaci řešily.

Jednou z možností je model občanské integrace, který preferuje jazykovou vybavenost příchozích, přijetí právního systému nového státu, schopnost cizinců orientovat se v běžných životních situacích. A není to jen přístup státu, který musí projít změnou. Aby se mohla občanská integrace aplikovat, je třeba změnit i myšlení jednotlivců. Nebo se o to alespoň pokoušet. A právě realizace úspěšné integrace cizinců a účast na výchově populace k toleranci a snášenlivosti, předpokládá využití sociální pedagogie, kteří mají pro tuto problematiku odpovídající znalosti a dovednosti. To je jedna z cest překonání a prevence xenofobie, byť třeba jen latentní.

Sám pojem latentní xenofobie zní poměrně nevinně. Jde přece o něco skrytého, spícího, co se zdánlivě týká pouze nás samotných. Ale právě v té nenápadnosti se může skrývat nebezpečí. Co „spí“, může se za příhodných podmínek probudit a začít se projevovat v různých podobách od diskriminace po otevřenou agresi. Vzpomeňme třeba na Židy, kdy latentní xenofobie přerostla až do holocaustu.

V mém průzkumu se ale ukázalo, že současné projevy xenofobie nesouvisí s příslušností etnickou, ale spíše se sociálním statutem. Nejvíce negativní postoje deklarovali dotazovaní k Rómům a k bezdomovcům. Tedy ne k cizincům, ale lidem vlastním, lidem stejné národnosti.

Co obě tyto skupiny spojuje? Je to kategorie bídy a sociálního vyloučení. Ale my neodmítáme jen bídu, špatnou hygienu a podobné věci. Bojíme se i nemoci, bezmoci, stárnutí i kontaktu se smrtí. Tak špatně to totiž zapadá do našeho „seriálového“ světa. Staré lidi vyčleňujeme ze společenského života, místo abychom od nich čerpali zkušenosti. Jsme xenofobní, aniž si to uvědomujeme. Namísto dětí si pořizujeme psy, protože „psí“ láska je daleko jednodušší než ta lidská. Málo ze sebe

investovat a hodně dostat. Tohle možná vystihuje nejlépe náš životní postoj. Pro lepší pocit potom pošleme nějaké peníze na charitu, i když by asi bylo užitečnější dojit nemocné sousedce pro nákup. Nechci moralizovat, mluvím i o sobě.

Když budu chvíli uvažovat jako fatalista, možná Vietnamci přišli z určitého důvodu. Můžeme se totiž od nich i něco naučit. Starého Vietnamce těžko najdete v domově důchodců, byla by to ostuda pro celou rodinu, kdyby starý nebo nemocný člověk umřel jinde než doma. A přitom pracovní nasazení Vietnamců je mnohdy vyšší než naše. Většina vietnamských svátků je spojena s uctíváním předků. Udrží kontinuitu, ví odkud „přišli“ a kdo jsou, neztratili (alespoň zatím) svou identitu. Jak je to, ve srovnání s nimi, s identitou nás samotných, ponechám úsudku čtenáře.

Resumé

Smyslem této diplomové práce je na základě analýzy xenofobie a jejích projevů v současné společnosti zjistit, zda vize multikulturní společnosti v podobě, v jaké byla v minulých desetiletích propagována, není pouze nedosažitelným ideálem. Výsledky této analýzy mají dále odpovědět na otázku, zda a jak může sociální pedagogika a andragogika přispět ke snižování těchto nežádoucích postojů u dospělé populace.

První kapitola práce je zaměřena na vymezení základních pojmů. Tato část je poměrně obsáhlá, což je dáno tím, že zejména v médiích i v politických diskusích jsou tyto pojmy používány nesprávně nebo zkresleně. Proto bylo nutné výklad zpřesnit.

Druhá kapitola je věnována rozboru příčin xenofobních projevů jedince. Vysvětluje souvislost biologické a sociální determinace xenofobie. Dále objasňuje vliv socializace na utváření identity osobní, sociální a etnické.

Rozbor aktuálních problémů přistěhovalců je obsažen v kapitole třetí, má dát odpověď na otázku, zda multikulturalismus jako doktrína je v současné době ještě nosná nebo je třeba přistupovat k přistěhovalcům novým způsobem, a to ve smyslu občanské integrace přistěhovalců.

Poslední část práce (průzkum orientovaný na státní zaměstnance) zjišťuje, zda se část dospělé populace projevuje xenofobně vůči vietnamské menšině. Na základě uvedeného průzkumu a s využitím poznatků části teoretické jsou vyvozeny závěry pro sociálně-pedagogickou praxi, tedy jak konkrétně může sociální pedagogika a andragogika přispět k zmírňování xenofobních projevů u dospělé populace.

Anotace

Martina Burianová. Latentní xenofobie.

Diplomová práce. Brno: Institut mezioborových studií, 2010, s.79.

Diplomová práce je zaměřena na analýzu xenofobie a jejích projevů. Hledá odpověď na otázku, zda vize multikulturní společnosti není nedosažitelný ideál. Dále vyhodnocuje možnosti sociální pedagogiky a andragogiky potlačovat xenofobní postoje se zaměřením na vymezenou část dospělé populace, a to zaměstnance státní správy.

Klíčová slova

latentní xenofobie, multikulturní společnost, asimilace, integrace, rasismus, rasa, rasové předsudky, diskriminace, etnika, národ, nacionalismus, šovinismus, minorita, majorita, národnostní menšina, vietnamská menšina

Annotation

Martina Burianová. The latent xenophobia

Graduation thesis. Brno: Institut mezioborových studií, 2010 s.79.

The graduation thesis is aimed to analyze the phenomenon of xenophobia and its demonstrations. It has been searching for an answer to question whether the vision of multicultural society is not an unreachable ideal status.

Moreover, the thesis is evaluating the possibilities of Social Pedagogic and Androgenic to restrain and suppress xenophobic attitude focused on defined part of adult population especially public authorities.

Keywords

latent xenophobia, multicultural society, assimilation, integration, racism, race, racial prejudice, discrimination, ethnicity, nation, nationalism, chauvinism, minorite, majority, national minority, vietnamese minority

Seznam použité literatury

Knihy a monografie:

1. BARŠOVÁ, A. BARŠA, P., *Přistěhovalectví a liberální stát*. 1. vyd. Brno: MU, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 308 s. ISBN 80-210-3875-6.
2. GOŇCOVÁ, M.,(ed.). sborník *Evropa 21. století: rozmanitost a soudržnost*.1. vyd. Brno: MU, Centrum pro evropská studia, 2008, 356 s. ISBN 978-80-210-4766-2.
3. CHARVÁT, J., *Současný politický extremismus a radikalismus*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 183 s. ISBN 978-80-7367-098-6.
4. KOHOUTEK, R., *Sociální psychologie*. Brno: IMS, 2004.
5. MACHALOVÁ, T.,(ed.). sborník. *Lidská práva proti rasismu*. 1.vyd. Brno: Doplněk, 2001, 263 s. ISBN 80-7239-099-6.
6. NAKONEČNÝ, M., *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003, 507 s. ISBN 80-200-0993-0.
7. PRINS, B., *Konec nevinnosti*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, spol. s r.o., 2005, 151 s. ISBN 80-86598-78-0.
8. RADVAN, E., *Soudobá filozofie*. Brno: IMS, 2006.
9. ŠIŠKOVÁ, T., (ed.).sborník *Výchova k toleranci a proti rasismu* .1.vyd. Praha: Portál, 1998, 203 s. ISBN 80-7178-285-8.
10. TESAŘ, F., *Etnické konflikty*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 251 s. ISBN 978-80-7367-097-9.
11. UHEREK, Z., (ed.). *Integrace cizinců na území České republiky*. Praha: Akademie věd ČR, 2003, CD ROM, ISBN 80-86675-03-3.

Slovníky a encyklopedie:

1. JANDOUREK, J., *Sociologický slovník*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001, 285 s. ISBN 80-7178-535-0.
2. KVASIL, B., *Malá československá encyklopedie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1987, 927 s.
3. PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J., *Akademický slovník cizích slov*. 1. vyd. Praha: Academia, 1995, 388 s. ISBN 80-200-0524-2.
4. *Všeobecná encyklopedie*. 1.vyd. Praha: DIDEROT, 1999, 493 s. ISBN 80-902723-0-4.

Časopisecké zdroje:

Hospodářské noviny, *Střední Evropu čeká rok populistů a nacionalistů*, 11. 12. 2009.

Lidové noviny, *Ted' minarety, příště burky*, 30. 11. 2009.

MF DNES, *Křik Itálii Italům sílí a vláda jen přihlíží*, 11. 1. 2010.

MF DNES, *Wilders nenávidí islám. To už se nesmí?*, 20. 11. 2009.

Reflex, *Kronika ohlášené smrti – v Drážďanech začíná soud s mužem, který ubodal muslimku v soudní síni*, 5. 11. 2009.

Výzkumy a analýzy:

Centrum pro výzkum veřejného mínění, *Názory české veřejnosti na cizince v České republice*, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100913s_ov90518.pdf, 2009

Centrum pro výzkum veřejného mínění, *Měla by ČR přijímat uprchlíky?*, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100892s_ov90410a.pdf, 2009

Centrum pro výzkum veřejného mínění, *Kdo je to cizinec?*, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100893s_ov90410b.pdf, 2009

Centrum pro výzkum veřejného mínění, *Jak jsme na tom s tolerancí*, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100899s_ov90422.pdf, 2009

Nadace rozvoje občanské společnosti, *mediální analýza: obraz Vietnamců v českých tištěných médiích*, <http://clovekvtsni.cz/download/pdf/109.pdf>, 2007

Další internetové odkazy:

BARŠOVÁ, A., *Integrace přistěhovalců v Evropě: od občanské integrace k multikulturalismu a zpět*, http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/ABarsova_Integrace_pristehovalcu_v_Evrope.pdf

BÍLEK, P. DUFKOVÁ, I. UHL, P. ZLÁMAL, J., *Policie v multikulturní společnosti*, <http://www.skolamv.cz/publikace/multikul.doc>

BLAFKOVÁ, M., *Specifika života vietnamské komunity v ČR*, <http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/343-specifika-zivota-vietnamske-komunity-v-cr.html>, 22. 1. 2009

DANIELOVÁ, K., *Přehled vybraných teorií rasismu*, <http://www.barrister.cz/strat/rexter/page.php?id=51>

DLUHOŠOVÁ, H., *Vyjádření Ministerstva vnitra k článku „ Investice do integrace – aktivity státní správy v oblasti začleňování cizinců v roce 2008“*

<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2200634>

JANOUŠEK, J., *Skupinová identita jedince a identita skupiny v procesu globalizace*,
http://veda.fsv.cuni.cz/doc/KonferenceRCS/psych_janousek.doc

SOKOL, J., *Dawkinsův gen a sobectví*,
<http://www.jansokol.cz/cs/n-v-dawkinsuv.php>

ŠVINGALOVÁ, D., *Etnikum (etnická skupina)*,
<http://www.multikultura.cz/multikulturalni-vychova/vychozi-pojmy/etnikum/>

ŠVINGALOVÁ, D., *Národ*,
<http://www.multikultura.cz/multikulturalni-vychova/vychozi-pojmy/narod/>

ŠVINGALOVÁ, D., *Majoritní (většinové) a minoritní (menšinové) skupiny*,
<http://www.multikultura.cz/multikulturalni-vychova/vychozi-pojmy/majoritni-a-minoritni-skupiny/>

TOŠNEROVÁ, B., *Podoba integrace cizinců v českých krajích – Krajská integrační centra*, <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210832>, 27. 12. 2009

Azyl, migrace a integrace,
<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>

Jihomoravské regionální centrum na podporu integrace cizinců,
<http://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?PubID=111593&TypeID=2>

Česko-vietnamské vztahy do roku 1989,
<http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b05cizinci/01/07.pdf>

Multikulturní centrum Praha, *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR – Příručka pro pracovníky veřejné správy*,
<http://www.mkc.cz/uploaded/antidiskriminace/MKCA4korekturaIII.pdf>

Richard Dawkins,
http://cs.wikipedia.org/wiki/Richard_Dawkins, 4. 2. 2010

Vietnamský tisk v ČR na vzestupu,
<http://www.klubhanoi.cz/view.php?cisloclanku=2005103101>), 31. 10. 2005

http://www.az-encyklopedie.info/f/34423_Fran%C3%A7ois_Bernier

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Multikulturalismus>

<http://www.mvcr.cz/clanek/obecny-program-solidarita-a-rizeni-migracnich-toku-971865.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d>

<http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=zpravy&r=1>

<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/historie-a-soucasnost-rady-15074/>

http://de.wikipedia.org/wiki/Lothar_Krappmann

<http://www.cizincijmk.cz/>

Přílohy:

1. Projekt diplomové práce
2. Koncept dotazníku

Příloha č. 1

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií Brno

LATENTNÍ XENOFobie
POSTOJ ČESKÉ MAJORITNÍ SPOLEČNOSTI K VIETNAMSKÉ
MENŠINĚ

(Projekt diplomové práce)

Vedoucí diplomové práce:
Doc. PhDr. Eduard Radvan, CSc.

Vypracovala:
Bc. Martina Burianová

Brno 2008

Místo úvodu:

Uvedu osobní vzpomínky mé a mého muže, které částečně ovlivnily výběr tématu mé diplomové práce. Vzhledem k nedostatku volných míst ve školkách mi bylo nabídnuto místo pro mé děti ve školce magistrátní. Nezní to nijak neobvykle. Jediná zvláštnost této situace byla v tom, že moje děti byly kromě učitelek jediní příslušníci bílé rasy. Kamarádky i příbuzní mi říkali, že jsem blázen. Obavy jsem měla, to bych lhala. Naštěstí byly hned při vstupu rozptýleny. Školka byla útulná, čistá. Přicházely první matky se svými ratolestmi. Dívaly se na mně nedůvěřivě. A v očích byla otázka: Co ta tu dělá? Tady je to naše. Cítila jsem se trochu uražená. Co jsem jim udělala? Proč na mně tak hledí? Co o mně vůbec ví? Potom mě napadlo, že jsem se vlastně poprvé sama podívala do těch nedůvěřivých očí, do kterých se ony možná dívají každý den a třeba si říkají jako já. Co jsem jim udělala? Proč na mně tak hledí? Co o mně vůbec ví?

Následujícího dne vedl děti do školky manžel. Nadšený z celé situace také nebyl, ale doufali jsme, že to půjde. Večer mi líčil, že k němu přišel asi pětiletý kluk. Díval se na něj a najednou mu podává ruku. Manžel byl tou absurdní situací trochu zaskočený. A přišli další a stoupli si do fronty. Tmavé holky i kluci a všichni mu chtěli potřást rukou. Nechápal, proč to dělají. Neviděli snad nikdy bílého člověka tak zblízka?

1. Popis problému

Latentní xenofobie je podle mého názoru něco, co je v každém z nás, ať už je rasy jakékoliv. Jde o záležitost jakoby danou pudově. Člověk však je nadán schopností myslet a tedy i ovlivňovat a měnit svoje postoje. U každého z nás je xenofobie subjektivně jinak prožívána, u každého se projevuje v jiné formě – strachem, nedůvěrou až averzí vůči cizímu a neznámému. A stejně tak ji každý z nás jinak projevuje navenek.

Naše společnost se proměnila. Po desítky let, kdy zde byla spíše problémem emigrace, v posledních 20. letech se nás jako občanů liberálně demokratického státu daleko více dotýká imigrace a vše pozitivní i negativní s ní spojené. Různorodost i množství přistěhovalců se značně zvýšilo. Jsme najednou postaveni před problémy, které jsme znali jen okrajově. S nově příchozími se dostáváme daleko více do styku v osobním i pracovním životě. Najednou se stávají sousedy, kolegy a možná jednou i životními partnery našich dětí. Žijeme s nimi a budeme žít i v budoucnu. To je fakt, který musíme vzít minimálně na vědomí. Proto je třeba, abychom se pokusili (ale to není úkol pouze většiny, mělo by to být oboustranné) o určitou sebereflexi se snahou odpovědět si, co je důvodem našich negativních pocitů vůči cizincům, kde tento postoj má původ a jsme-li vůbec schopni a ochotni tyto postoje změnit. O tom by měla být tato práce.

Vietnamská komunita, o které chci psát, je velmi uzavřená do sebe. To přiznávají i pracovníci policie a novináři. Tato menšina budí velmi rozporné pocity. Část občanů ji přijímá, část zase zatracuje a hovoří o skrytých nebezpečích a zejména kriminalitě s ní spojené. Faktem také zůstává, že Asiáté jsou velmi ambiciózní rasa, jejich děti u nás studují na vysokých školách (musíme doufat, že z nich vychováváme odborníky, kteří budou k prospěchu

této společnosti a ne jenom sofistikovanější vedení vietnamské mafie), tvrdě pracují, aby pro své rodiny zajistili lepší život. To může být důvodem nesnášenlivosti, protože nejen asociálnost, ale i úspěch tato společnost těžce odpouští. S trochou nadsázky bychom je mohli přístupem k životu označit za novodobé Židy. Právě kontroverznost této komunity by mohla být zajímavým momentem při zpracování práce. Samozřejmě nemohu aspirovat na nějaký zásadní průnik do problematiky vietnamské komunity, ale alespoň se o to pokusím.

2. Cíl diplomové práce a jeho zdůvodnění

Ve své práci se chci zaměřit na vietnamskou menšinu, která zde žije již od 60. let 20. století a která se jeví jako relativně bezproblémová. Pokusím se zjistit, zda se vztah majoritní společnosti (v mé práci se zacílím na zaměstnance státní správy) vůči ní liší od vztahu vůči jiným rasovým a etnickým skupinám, které se naopak jako problematické jeví. Co tedy naše společnost cítí jako skutečné ohrožení? Je to terorismus spojený v myslích lidí s arabskou komunitou? Je to nepřizpůsobivost rómské menšiny? Vadí nám snad dopady hospodářské kriminality, která je spojována právě s Asiaty nebo jsme před nimi schopni zavřít oči jen proto, že se chovají navenek poměrně spořádaně? Jsme skutečně rasisté v pravém slova smyslu, jak se nám někdy snaží namluvit naše politická reprezentace, nebo problémem není barva kůže a jiná kultura, ale projevy neslučitelné s naší kulturní tradicí ?

V první teoretické části práce se pokusím v krátkosti vymezit základní pojmy jako rasa, etnikum, menšina, majorita, multirasová a multikulturní společnost, xenofobie, rasismus jako jedna z odnoží xenofobie, asimilace, integrace apod.. Dále se podívám na xenofobii jako na jednu z forem sociální patologie, na její historické kořeny. Z historie přejdu do současnosti a zkusím zmapovat současnou podobu xenofobie.

Další kapitolu věnuji problematice cizinců v evropském měřítku. Zhodnotím aktuální problémy přistěhovalectví a přístupy jednotlivých zemí EU (asimilace versus multikulturalita) k tomuto fenoménu. Budu diskutovat otázku, zda vize multikulturní společnosti není dávno překonaná „ideologie“ a zda se nevracíme zpátky k asimilaci, pouze v jiné podobě než v jaké se projevoval asimilacionismus v posledních dvou desetiletích 19.století.

Po těchto krátkých zamyšleních se zaměřím na problematiku xenofobie v ČR. Krátce popíšu historický vývoj přistěhovalectví, vymezím hlavní etnické skupiny v ČR, uvedu rozdíly v problematice vztahu k cizincům před a po roce 1989, kdy se otevřely hranice. Určitou část věnuji i sociologickým výzkumům, které poskytují přesná data o xenofobních postojích naší populace.

V závěru chci rozebrat možnosti multikulturní výchovy a zapojení sociálních pedagogů do této problematiky. Bylo by jistě škoda, kdyby se multikulturní výchova stala pouze vyprázdňujícím pojmem. K tomu, aby se tak nestalo, mohou přispět i sociální pedagogové.

Ve druhé (praktické) části práce okrajově zmíním historii vietnamské komunity u nás a popíši současnou podobu soužití s touto komunitou. Přiblížím též projekty krajských organizací, vzdělávání vietnamských dětí, životní styl, ale i podoby kriminality s touto menšinou spojené, její mediální obraz.

3. Cíl empirické části – průzkumu

Cíl empirické části jsem si vymežila takto: Dotazníkovou metodou zjistit vztah zaměstnanců státní správy vůči vietnamské komunitě.

Předpokládám, že právě tato zaměstnanecká skupina pohlíží na vietnamské imigranty jako na vcelku integrální součást majoritní společnosti.

Z mého pohledu budu řešit problém vztahu a to, jestli existuje souvislost mezi vnějšími projevy určité etnické či rasové skupiny a mírou nesnášenlivosti definované části majoritní společnosti vůči ní.

Pokud by se však můj předpoklad nepotvrdil a ukázalo by se, že zaměstnanci státní správy vykazují zvýšenou míru xenofobií postojů, pak existuje další pole působnosti pro práci sociálních pedagogů. Je totiž krajně nežádoucí, aby zaměstnanci státní správy, u kterých je požadován profesionální a korektní přístup ke klientovi, se projevovali či smýšleli xenofobně.

4. Charakteristika metod (techniky) zpracování empirické části práce

Půjde o průzkum aplikovaný, namířený do praxe. Vzhledem k časovému omezení zvolím kvantitativní metodu dotazníkového šetření. Otevřené otázky by z mého pohledu byly pro zkoumání postojů vhodnější, ale s ohledem na lepší zpracovatelnost dat zvolím otázky uzavřené, v omezené míře polouzavřené.

Při zpracování dotazníku bude samozřejmě nutné nastudovat nějakou metodologickou literaturu, která usnadní vytváření relevantních otázek. Při psaní bakalářské práce jsem udělala tu chybu, že jsem vypracovala dotazník laicky, příliš brzy a došlo k tomu, že odpovědi na položenou otázku nebyly přesné.

Po zpracování dotazníku se pokusím udělat předprůzkum na menším vzorku respondentů, abych si ověřila, zda opravdu přináší odpověď na danou otázku. Otázky případně upravím a elektronicky i v tištěné podobě je distribuuji výběrovému souboru (viz níže). Předpokládám cca 70% návratnost.

Poté data shromáždím a pokusím se je zpracovat a následně objektivně interpretovat.

5. Charakteristika výběrového souboru

V případě naší DP samozřejmě nejsme schopni zajistit reprezentativní soubor, ve kterém by byli respondenti zastoupeni ve stejném poměru jako všichni občané našeho státu. Proto se vědomě zaměřím na určitou skupinu respondentů, která má s vietnamskou komunitou zkušenost. Většina se

s nimi stýká po pracovní stránce, určitá část i jako zákazníci. Mám zde na mysli zaměstnance finančních úřadů. Plánovaný počet oslovených respondentů je 100. Při očekávané návratnosti dotazníků 70%, poté by se velikost souboru mohla pohybovat kolem 70 respondentů.

6. Osnova (struktura) diplomové práce

ÚVOD

1. Vymezení základních pojmů
2. Xenofobie jako forma sociální patologie
  - 2.1 Xenofobie z pohledu historického
  - 2.2 Současné podoby xenofobie
3. Problematika vztahu k cizincům v evropském regionu
  - 3.1 Aktuální problémy přistěhovalectví EU
  - 3.2 Soumrak multikulturní společnosti a jak dál?
  - 3.3 Specifika vztahu k cizincům v ČR před a po roce 1989
  - 3.4 Charakteristika etnických a rasových skupin v našem státě
  - 3.5 Možnosti sociální pedagogiky v oblasti zlepšování vztahů mezi majoritou a minoritami

EMPIRICKÁ ČÁST

4. Vietnamská menšina v naší zemi
  - 4.1 Průzkum vztahu definované části české majoritní společnosti vůči vietnamské komunitě

ZÁVĚR

RESUMÉ

ANOTACE

7. Časový harmonogram zpracování diplomové práce

- 1 – 6 / 09 studium literatury
- 7 / 09 vytvoření dotazníků
- 8 / 09 pilotní průzkum
- 9 / 09 sběr a vyhodnocení dat
- 10 / 09 – 1 / 10 zpracování DP, odborné konzultace
- 1-3 / 10 – finální úpravy DP, úprava formální stránky, odevzdání

8. Možnosti praktického využití diplomové práce

Z pohledu sociální pedagogiky lze tuto práci dále využít:

- ve vzdělávacích a výchovných zařízeních při výuce multikulturní výchovy
- pracovníky volnočasových organizací, kteří se při své práci setkávají s minoritami

- ve státních i nestátních organizacích věnujících se problematice integrace menšin, azylantů apod.

9. Seznam literatury

- BARŠA, P., *Politická teorie multikulturalismu*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, 347 s. ISBN 80-85959-47-X
- BARŠOVÁ, A., BARŠA, P., *Přistěhovalectví a liberální stát*. 1. vyd. Brno: MU, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 308 s. ISBN 80-210-3875-6
- BROUČEK, S., *Český pohled na Vietnamce*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2003, 478 s. ISBN 80-85010-46-1
- ČANĚK, D., *Národ, národnost, menšiny a rasismus*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu, 1996, 96 s. ISBN 80-85241-94-3
- GULOVÁ, L., ŠTĚPAŘOVÁ, E., *Multikulturní výchova v teorii a praxi*. Brno: Katedra sociální pedagogiky Pedagogické fakulty MU, 2004, 231 s. ISBN 80-86633-14-4
- LEONTIYEVA, Y., *Menšinová problematika v ČR*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, 95 s. ISBN 80-7330-098-2
- MACHALOVÁ, T. a kol., *Lidská práva proti rasismu*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2001, 263 s. ISBN 80-7239-099-6
- PRŮCHA, J., *Multikulturní výchova. Teorie-praxe-výzkum*. Praha: ISV, 2001, 211 s. ISBN 80-85866-72-2
- SARTORI, G., *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2005, 134 s. ISBN 80-7363-022-2
- ŠÍŠKOVÁ, T., *Výchova k toleranci proti rasismu*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, 203 s. ISBN 80-7363-022-2
- WOLF, J., *Člověk a jeho svět*. Praha: Karolinum, 1999, 212 s. ISBN 80-7184-871-9
- Sb., *Morální konflikty v dnešní Evropě: multikulturalita, tolerance, agresivita, odpovědnost*. Ed: GANTHALER, H., HODOVSKÝ, I., ZIMA, P., Olomouc: Nakladatelství Univerzity Palackého, 1998, 207 s. ISBN 80-7067-822-4

Příloha č. 2

Vzor dotazníku diplomové práce „Latentní xenofobie
– Vztah k vietnamské komunitě“

a) údaje o respondentovi

Uved'te pohlaví

- a) muž
- b) žena

Uved'te svůj věk

- a) do dvaceti let
- b) 20 – 40 let
- c) 40 – 60 let
- d) více než 60 let

Vaše nejvyšší dosažené vzdělání

- a) základní
- b) středoškolské
- c) vysokoškolské

b) osobní vztahy k vietnamskému etniku

1. Měl jste někdy v dětství nebo v současné době máte nějakého známého či přítele z vietnamské komunity?

- a) ano
- b) ne

2. Vadilo by vám mít Vietnamce za souseda?

- a) ano
- b) spíš ano
- c) ne

3. Dovedete si představit kolegu Vietnamce?

- a) ano nemám problém
- b) ano, ale musel bych ho lépe poznat
- c) ne

4. Vadilo by Vám vietnamské dítě jako kamarád vašeho dítěte?

- a) ano
- b) ne, pokud bych se mohl přesvědčit, že je z tzv. dobré rodiny
- c) ne

5. Dovedete si představit, že vaše dítě si vybere za životního partnera Vietnamce?

- a) ano, je to jeho rozhodnutí
- b) ne, to bych nesl špatně
- c) nevím, nedovedu posoudit

c) vztah k přistěhovalectví a etnikům obecně

6. Jak byste nejpřesněji definovali Váš pocit ve vztahu k jiným etnikům

- a) můj vztah k nim je kladný, nemám s nimi žádné špatné zkušenosti
- b) žádný vztah nemám, jsou mi lhostejní
- c) nedůvěra až strach
- d) averze

7. Zkuste uvést z čeho nejvíce Váš negativní postoj k jiným etnikům vyplývá

- a) osobní negativní zkušenost
- b) zkušenost někoho jiného v mém okolí
- c) stačí mi informace z médií
- d) nejsem schopen říct z čeho tento pocit mám

8. Uveďte, které rasové nebo etnické skupiny vám vadí. (na tuto otázku

odpovídejte pouze, pokud jste v otázce č. 6 volili odpovědi *nedůvěra až strach* a *averze*)

- a) Asiaté
- b) Arabové
- c) Černoši
- d) Rómové
- e) Hispánci
- f) jiné skupiny např. Židé

9. Jste příznivci nárůstu přistěhovalectví ?

- a) ano
- b) rozhodně ne
- c) pouze za přísně stanovených podmínek

10. Dokončete větu tak, aby byla co nejblíže vašemu postoji. Přistěhovałci...

- a) ohrožují náš způsob života
- b) přispívají k rozvoji hospodářství
- c) znamenají zdravotní riziko
- d) řeší problém naší stárnoucí populace
- e) zvyšují nezaměstnanost
- f) podílejí se na nárůstu kriminality
- g) obohacují naši vlastní kulturu

